

PANI (1779) *sb f*

pań- (w tym 12 r. błędne znakowanie). ◇ *W G pl wahania*.

sg *N* pani (625). ◇ *G* paniéj (197), pani (6), *skróty* (4); -i *GlabGad*; -éj : -i *ZapWar* (6:1), *LibMal* (28:1), *ZapKościér* (1:3); ~ -éj (25), -(e)j (172). ◇ *D* paniéj (164), pani (10), panié (1) *OpecŻyw*, *skróty* (2); -éj : -i *FalZioł* (14:1), *LibMal* (24:2), *ZapKościér* (1:7); ~ -éj (14), -(e)j (150). ◇ *G a. D* paniéj (6); -éj (1), -(e)j (5). ◇ *A* panią (115) [*w tym*: -a (10)]. ◇ *I* panią (107) [*w tym*: -a (3)]. ◇ *L* paniéj (24), pani (1) *ZapKościér*; -éj (4), -(e)j (20). ◇ *V* pani (162). ◇ *N a. V* pani (3). ◇ *pl N* panié (103); -é (31), -e (2), -(e) (70); -é : -e *JanNKarKoch* (1:2). ◇ *G* pń (36), pani (1) [*w zestawieniu pani duszek*]; pń (25), pań (1), p(a)ń (10); pń : pań *Mqcz* (1:1). ◇ *D* paniām (128), paniom (5); -om *KochFr* (2), *GórnRozm*, *KochFrag*; -ām : -om *BielKron* (2:1); ~ -ām (23), -(a)m (105); ~ -om (3), -(o)m (2). ◇ *A* panié (30) [*w tym*: -ae (1)]; -é (3), -(e) (27). ◇ *I* paniami (25); -ami (15), -āmi *OpecŻyw* (3), -(a)mi (7). ◇ *L* paniach (9); -ach (4), -āch (4), -(a)ch (1); -ach *Mqcz*; -āch *OpecŻyw*; -ach : -āch *MWilKHist* (1:1), *SarnStat* (2:2). ◇ *V* panié (15); -é (5), -e (1) *GosłCast*, -(e) (9).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Zwierzchniczka, rozkazodawczyni* (401) :

a. *Władczyni, królowa; żona władcy, króla w stosunku do poddanych; dominatrix Mqcz, Cn; regina Mqcz; gubernatrix Calep; domina Cn* (114) : (*marg*) Rołkołz Krolowa. (-) Wyfzłá páni s páłacu by fie roświeciło/ Aż iákoś przyftráfzniefzym ná nię pátrzyć było. *RejWiz* 25v, 23, 23v, 25v, 26 [3 r.], 26v (14); (*marg*) Artemizia Káriyflka Krolowa. (-) TA páni gdy iuż w twárdym oblężeniu trwála/ Słábfiże brony od morzá/ Rodianom dáłá. *RejZwierz* 45, 20v, 24v, 49, 49v; *BielKron* 342v; *RejAp* 30, 30v; *KochMon* 28; Chcąc my tedy zábiefzczé tákíemu błędowi/ Dawamy to Pánief w moc iák fwe mu Krolowi: By grunty fzfáfowála/ my dochody bráły *BielSjem* 19; [*Król królową miał w nienawiści*] ze ią wżici znali bic Pania tznofliwa *Paprup* C3v; Gubernatrix – Pani ktorą rządz. *Calep* 466a; *GórnTroas* 61; *KlonKr* C2 [2 r.]; *SkarKaz* 351a.

pani czego (1): A yzbi Krolowa bila panią s sinem swoim syedmygrodzkiey zyemie y tich panstw wżitkich y zamkow myasth ktore są na te strone Czyssi *LibLeg* 11/[32²]v.

pani czyja [*zawsze: pron poss*] (8): *LibLeg* 11/134; *RejWiz* 23v, 31v; *BielKron* 319v; *RejPos* 127; y Pánief náfzey Krolowej Bonie. Mátce Pána náfze⁸⁰ niebofzczyká/ bráciām blifkām byli. *BialKaz* 12; *BielSjem* 15; *KochWr* 33.

W połączeniu z imieniem [*zawsze: pani + imię*] (4): *PatKaz III* 112v; námowilá Láodycen Selewká fyná fwoiego/ áby poimał Berenicen mácochę fwoię á krolestwo wzyął/ y wczynił ták/ [...] dał zábief cnotliwą pánią Berenicen *BielKron* 128, 408v; *KlonKr* E2v.

W porównaniu (1): tedy nic nie iefł potrzebnieyfzzego/ iedno áby cnotá fwięta iáko páni á wielka krolowa pofołu z rozumem wżytkiemu rofkázowála. *RejZwierz* 142v.

W charakterystycznych połączeniach: pani cnotliwa (4), *dobra* (2), *zacna*, *złofciwa*.

Zwrot: »[czemu] panią być« (1): á ty wżemu krolestwu pánią będziefł. *HistRzym* 33.

Wyrażenia: »pani dziedziczna« (1): Dominatrix, Páni dziedziczna. *Mqcz* 94a.

»Jej Miłość pani« (1): IEy miłość Páni náfzá/ mátká miłofciwa/ iefł żeńfkiemu narodu wżech fortun zycziwa *BielSjem* 15.

»krześcijańska pani« (2): *BielKron* 427v; Gdy fię tego Cefarz dowiedział/ zgniewem kárác oto żonę fwoię począł mowiac [!]: [...] Aza fię to Chrześciańkiey pániey godzi? *SkarŻyw* [223].

»pani miłościwa« [szyk 1:1] (2): Thy wlfziłtky rzeczi wyedzancz Krolyowa yey Mcz nařcha Myłofczywa pany matka walfzey Krolyewłkyey Mczi abifłya [...] wedlye volyey yeho Kro. Mczi y połpolythey potrzebi zachowała *LibLeg* 11/134; *BielSjem* 12.

»najajśniejsza pani« (3): Ty flowa Plátonowy náiałnieyflá panij/ panij Elzbiéta krolewna Polłká [...] ten ninieyflý żywot pana Iezufow wypifatz dala. *OpecŻywSandP ktv*; *SkarŻyw* A2; *SiebRozmyśl* [A2].

»pani a pani« (1): Náiałnieyflzey Pániey á Pániey Annie Iágiełownie z łaski Bożey Krolewey Polłkiey *SkarŻyw* A2.

»pani z panow« (1): Ono yeden [...] w Krakowie na Zamku pod ramieniem Krolewey Paniey fpanow vtzzenia godney/ Burgrabie okrutnie y niemileofiernie [!] zbiel *PaprUp* G4.

»pani panująca« (1): Regina, Królowa/ Też rządźiecielká/ Albo páni pánuyąca. *Mącz* 349c.

Szeregi: »cesarz z panią« (1): ále drugi Cefarz był z páníą w páłacu. *HistRzym* 46.

»i krol i pani« (1): iż fie był y krol y páni náładzili ná zginienie fwiętego tego *RejPos* 323v.

»pani, (a) krolowa« [szyk 6:3] (9): yfz nad ynřze lařky bozey byla pelna yako napyfano o oney panyey hefter krolouey *PatKaz III* 112v; *LibLeg* 11/134; *RejZwierz* 33; Bych miał wfzytki dzyeie they pániey cnotliwey krolewey Bárbáry pifać/ nie dořtałoby mi czařu y papieru ná tho *BielKron* 408v, 416v; *RejPos* 127; *RejZwierc* 142v; *SkarŻyw* A2; *SiebRozmyśl* [A2].

Cf też 10.A.b.α., B.b.

Przen (9) : [Fortuna] raz kroluie/ drugi raz żebrze/ raz páni/ drugi raz błáźnicá. *KlonFlis* B.

a) O cnocie [czego] (1) :

Szereg: »pani i krolowa« (1): gdyż thá cnotá *magnam vim in quaque ciuitate vel Regno habere folet*, ták iż flufznie od niektorych Philozophow ieřt páníą y Krolową pańřtw y Kroleřtw názwána *Phil* B3.

b) O namiętnořciach, wadach, grzechu (3) : *Furia*, którą ludzie páníą czuią/ Miłofć precz z řwiátá zágnałá/ prawdziwą/ Szczyrořć/ pobożnořć/ zgodę y pokoie. *GrabowSet* F2.

pani czego (1): (nagł) Pychá. (–) PAni wfřzech złořci/ rowna do máćierze/ Bogu przeciwna/ cźłowieku řzkodliwa *GrabowSet* D3v.

pani czyja (1): [patrzy] żeby dogodził we wfzyřtkim Pániom fwoiem/ to ieřt woley/ rořkofzy/ á lubořci *GórnRozm* B3.

c) Pańřstwo, kraina panująca nad innymi [czego] (4) : To ieřth ziemiá Káldeyřka kthora była páníą wfzyřtkich inych kroleřtw. *BibRadz* I 411b *marg*; *PowodPr* 9.

Wyrażenie: »pani wszy(s)tkiego řwiata« (2): Alarik [...] Rzym Miářto głowę y Páníą wfzyřtkiego řwiátá wziął y opánował *StryjKron* 36; *OrzJan* 30.

α. Królowa jako zwierzchniczka indywidualna (6) :

pani czyja [zawsze: pron poss] (4): *BielKron* 100v; *GórnDworz* Kk2; [Posel do Heleny] Dobrá nowinę pániey fwoiey niořę *KochOdpr* B3; *StryjKron* 482.

Przen (2) : Páui [!] [tj. *Wisła*] řlicznořcią y domem chwalebna/ [...] Wyzwála Narew chcąc ią wywieřć z błádu/ Pozwem do řádu. *KlonFlis* G4, G4v.

β. O Matce Boskiej (35) : Podźcie ráduymy fie Pániey/ wefelmy fie zbáwicielce náfzey *KrowObr* 152v, 152, 154; Márya iáko ieft pánią/ Auguftyń vczy. *BiałKat* 228v *marg*; *LatHar* 496.

pani czego (3): Zafluzyla panna Mariá tę koronę/ [...] nie tylko iako dzieweczka krola wieczného/ ale iako [...] ij panij niebiełkié⁸⁰ krolewftwa *OpecŻyw* 189v. *Cf* »pani świata«.

pani czyja [w tym: pron poss (6), G pron (1)] (7): *PatKaz II* 52, 75; *PatKaz III* 123; Rzekł Pan Pániey náfzey/ fiedz Matuchno moiá/ ná práwicy S. mey *KrowObr* 152; *WujNT przedm* 27, s. 398; *SiebRozmyśl B*.

W połączeniu z imieniem Maryja [zawsze: pani + imię] (2): anyol yemu [*studentowi*] pouyedzał yfz pany náfá marya tey godziny tobye fyą ukaze *PatKaz III* 123; *WujNT przedm* 27.

W połączeniach szeregowych (10): *OpecŻyw* 10v, 11v; a ftąd telf zrządzył [*Bóg*] yfz myala bycz panyą fzwyałą kroloua nyeba, yednaczka boga a ludzka, matka y porodzczyelka naflodźzego iezufa fy na bozego zyuego, matką lalky matką mylofyerdzya, wlyzytkym matką zbauyenia uyecznego *PatKaz III* 106v, 115, 116v; *KrowObr* 153v; Gdyfz ten krolem ieft/ [...] y ten ieft Pánem y Bogiem/ y mátká telf ktora go porodziá: krolową y pánią y Bogárodzicą włáśnie y prawdziwie fię zowie. *SkarŻyw* 393; *WujNT przedm* 27, s. 397, 398.

Zwrot: »służyć jako paniej« (2): Kyedy anyely tą panna wbofthwye bycz uznaly [...] O tedyz yey mylofzczy yufz fluzycz poczály jako panyey ym zwyecznofzczy daney *PatKaz II* 52, 75.

Wyrażenia: »pani anjelska, nad anjoły« (8:1): ty fama iuż będziełs wezwána panij aniellká. Przeto cie dzis chwálémy iako dziewicę nad wflytkimi dziewitzami/ a panią nad anioly. *OpecŻyw* 183, 10v; *PatKaz II* 23, 27v, 76v, 77v; *PatKaz III* 115, 117.

»miłościwa pani« (1): Izali oná ieft [...] Chorążyna/ Szynekarká w krolefthwie Bożym/ y miłościwą pánią? *KrowObr* 153v.

»pani (wszytkiego) świata« (2): Dziewiátá korona ktora dziewitza maria ieft vkoronowána/ iako krolowá niebiełká ij panij fwiata rzeczona ieft krolewfká *OpecŻyw* 189, 11v.

»pani święta« (3): [*tak było od Boga zrzędzono*] a uczynkyem dokonano yfz ta pany fzwyałtha fyą myala narodzczyz *PatKaz III* 106v, 106v, 116v.

»wielebna pani« (1): O prawdziyue naczyfthfza anyepokalana marya O prawdziyue vyelebna pany nad gwyazdy pouyłfona *PatKaz I* 18.

Szeregi: »krolowa, (i) pani« [*szyk 4:1*] (5): *OpecŻyw* 189; *PatKaz II* 76v; Bogu zá rodzićielkę/ á nam zátym/ zá krolową y pánią náznáczona. *LatHar* 672, 478; *SiebRozmyśl B*. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 7 r.*]

»pani, matka« (1): O Krolewno niebiełka/ [...] Tyś ieft páni/ mátká nádzieie náfzey. *KrowObr* 164v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 6 r.*]

»pani i rozkazicielka« (1): y oth tychmyałth ołtala [*Maryja*] panyą y rofkazyczyelką anyellká *PatKaz II* 77v.

Cf też 10.B.b.β.

γ. O królowej w szachach (6) : Kazał wnet w pole wyciągnąć piefzkowi. Ktory ná ten czás pániey połługował *KochSz* A4, B2, B3v, C.

Wyrażenie: »pani biała« (1): A páni biała z mieczem fie zawiya/ Kto fie nágodzi/ do rázu zábiya. *KochSz* B3v.

Szereg: »krol z panią« (1): Krol s pánią bierze w pólrzodku dwie poli/ On rozną bárwę/ á tá swoię woli. *KochSz* A3.

b. *Chlebodawczyni, pracodawczyni lub żona chlebodawcy; właścicielka niewolników; gospodyni, pani domu; domina Vulg, PolAnt, Mącz, Calag, Calep, Cn; hera Mącz, Calep, Cn; mater familias Cn (216) : March¹Wiet* Av; Ezop nákuł wżyfłkiego/ Co mógł náleć chędoższego: Zásię do domu przybieżał: Pánią ná lożu leżąc záłtał. *BierEz* Ev, B3v, B4v, C3 [3 r.], C3v, D2 (17); *Mymer¹* 11; *HistJóz* A3; Tędy [*Secundus*] [...] wezwał kfbie iedny dziewki flubuiąc iey x. złotich dać iefłli żebyto ziednała aby fnim gołpodini fpała, pani wnethki dziewce przyzwoliła *BielŻyw* 132; Afch dnja yednego pany kfoby gi wezwala y krom dáłfchey odwloky zadanyu fwemu dołficz vczynycz poruczila. *LibMal* 1548/145v, 1544/84, 1546/116 [2 r.], 116v [2 r.], 117, 1547/133 (22); Magon hausknecht fluga niewolny Potifarow narzeka na niewolą vmietaiąc/ a pani za drzwami flucha *RejJóz* C3v; Pan też takiego widzi rad [...] Kto więcż z panią fpołki miewa *RejJóz* E7, A3v [2 r.], C5, C5v, C6v, C7 (31); *RejWiz* 131v; Sará Abrámowi dáła za żonę Agár/ thá potzawłfy/ pánią z gardziła/ od niey pothym fkarána/ vcieklá. *Leop Gen* 16 arg; W Polu ftánał woźnicá/ by koniom wyłóżył/ A białe głowy w ten czás iákies s pánią woził. *RejFig* Aa6v, Aa6v [2 r.], Cc3v, Cc4 [2 r.], Cc7 [2 r.]; *RejZwierz* 15 [2 r.]; *BibRadz Gen* 16 arg; [*Turcy*] Dziewki niewolne obracaią ná miłofnice/ á żadne [= *brzydkie*] ná połługi żonom/ takież cudne kiedy fie ftárzeiá/ nofzą zá pániami wodę z bánką gdy ná potrzebę idą *BielKron* 261v; *Mącz* 94a, 154d, 155c, 281d; *GórnDworz* S5, Z5, Bb2v [2 r.]; wezwał iedne⁸⁰ flugi á dał ie^{mv} ten pierścień [...] rzekąc: Przyiacielu miły idź rychło ku pániey/ á day iey pierścień *HistRzym* 82v, 36, 82v [2 r.], 109 [4 r.], 109v [3 r.]; *HistLan* C2v, C3; Pániey gołpodárftwo. *RejZwierc* 109 marg, B3v, [203] [2 r.], 235v, Bbbv; *Calag* 200a; *SkarŻyw* 135; *PudłFr* 25; Dominus – Pąn, ocziec czeladni. Domina – Pani. *Calep* 340a, 480a; Nabiály verifikowác częłto od Pániey álbo od ftárfzey Dworki przy folwárcech *GostGosp* 74, 52, 128 [2 r.]; *Phil* O4; [*Jempsar do Józefa:*] Vkażę to/ zem páni/ máiąc w ręku swoich Smierć y żywot: pomłczę fie onych figłów twoich. *GostCast* 62, 11, 16 [3 r.], 21, 25, 27 (19).

pani czyja [w tym: pron poss (47), G pron (4)] (51): [Ezop] fzedł po połáci oney/ Kędy był domiego Pániey. BierEz C4v; *RejPs* 191v; zeznała yłch wyłzdebce theyze panyey fwoyey 20 grołfi fłcharłthucha na lawye vkradla *LibMal* 1546/116, 1544/92, 1546/116 [2 r.], 116v [2 r.], 1547/135v, 136, 137v, 1550/153v; *RejJóz* C4v, C7, E3v, G4v; *BielKom* C7v, C8; *Leop Gen* 16/4, 8, 9; O Agár flżebnico Sarái/ z kądże á dokąd wždy idziełz? A oná odpowiedziála/ Vcieklám od Sarái pániey fwey. *BibRadz Gen* 16/8, *Gen* 16 arg, 4, 9; *BielKron* 11v [2 r.]; *GórnDworz* Bb2v; *HistRzym* 19, 20, 109; *RejPos* 72v; *BialKat* 78v; *KochPs* 188; *SkarŻyw* 135, 435, 440 [3 r.], 441; *KochWz* 136; *WisznTr* 17; *GrabowSet* S2; wiem to/ iżem białągłowá/ Wálzá páni/ pomnicie [...] moje flowá. *GostCast* 49, 23, 25, 27, 48, 50, 59; *SkarKazSej* 673b.

W połączeniu z imieniem postaci alegorycznej (2): Iefłtem połłem od fwey pániey fmierci/ S ktorey mocy nikt fie nie wywierci. *BielKom* C7v, C8.

W przeciwstawieniu: »pani ... sługa« (3): Iam ielt fluga a tys pani ftrzezyfz ftanu fwego *RejJóz* F2, G2; *KochMon* 34.

W porównaniach (7): iako flugá czeka láfkáwego wfpomożenia z ręki páná fwego á takież fluzebnicá od pániey fwoiey tákież ia czekam poćiechy od ćiebie wfpomożycielá fwoiego. *RejPs* 191v; Oto yák oczy flug wyernych ku pánu káždemu/ A yák oczy fluzebnice/ gdy páni yey k czemu/ Rołkaże/ tedy Ią prętkye połuffieńftwu fwemu. *LubPs* cc3v; zá ktorą wiárą/ nie inák/ iedno iákoby zá iáką Pánią/ Pánny fluzebne idą/ dobre owoce *KrowObr* 59v; *KochPs* 188; *GrabowSet* S2; Potymći drogę Iabłónka záśiędzie Kępá. Czeftkowlka y Wilkowlka zá nią/ Iáko zá páníą. *KlonFlis* F4; *SzarzRyt* B2v.

W charakterystycznych połączeniach: *pani cnotliwa (cna)* (2), *dobra* (2), *łaskawa*, *nielutościwa*, *poważna*, *zła*.

Wyrażenia: »pani domu, domowa« (2:1): Nuż też páni láfkáwa domowa ázafz też z drugiey ftrony nie może bez wielkiey pracej á nápoły s krotofilą nadobnych pożyteczkow náczynić? *RejZwierc* 109; A wżákoż dobra małżonká flufznie może byc miánowaná páníą domu *WerKaz* 287, 288 *marg*.

»ślachetna pani« (1): Ach moy panie toż fię myliłz [...] Czoć fie tknie flachetney paniey Nie myliłz fie na cznocie iey *RejJóz* G4v.

Szeregi: »niewolnica z páníą« (1): y będzie/ iáko mowi Prorok/ flugá rowno z pánem/ niewolnicá rowna z páníą fwoią *SkarKazSej* 673b.

»pan, (i) pani« (6): *LibMal* 1546/114; *ZapWar* 1558 nr 2686; Támeż czeladz domowa ktorzy tho widzieli/ Przed pánem y przed páníą tę rzecz powiedzieli. *HistLan* C2; *GostGosp* 18, 54, 120.

»pani z panną« (1): yfch dnya yednego do yfzdebky gdzie fzyą pany fpanna vbyerala them kluczem fzobye othworzil *LibMal* 1546/114.

Cf też 10.B.b.

Przen [w tym: czyja (1)] (3) : RZeczpołpolitą nágo/ ná wozye máluia/ Ano ią rozni ludzye/ rozlicznie fzácuia. Iedni ciągną ná lewo/ á ná práwo drudzy/ Bo niezgodni tám záwždy/ v tey pániey fludzy. *RejZwierz* 109.

W połączeniu z imieniem postaci alegorycznej (1): Niefczęśliwość niepokóy z wltáwiczną trwożą/ Przy páníey fwéy zazdrości idą krokiem drogą. *KochMRot* Cv.

a) O duszy wobec ciała (1) :

W przeciwstawieniu: »pani ... sługa« (1): A piękne to więzienie ielt poczćiwey dułzy Kiedy krewkiego ciała niecznota nie rufzy [...] By ona iako pani/ tą flugą rządzyla Aby potym fpołu z nim wiecznie nie błądzyla *RejJóz* E5v.

c. Właścicielka ziemiska w stosunku do poddanych feudalnych (12) : Iakom ya nyepobral osmynaczye wolow spluziczamy [...] Anym omyanshkal panyey w robotach w wasnosczy trzech kop podla posw *ZapWar* 1514 nr 2173; ktory [*Stadnicki*] vmilę wszereż opanował gruntu Lezaiskiego y pobudował szubienice ad terrorem Paniey, ktora tam byla *ActReg* 81; *RybWit* C2.

W przeciwstawieniu: »pani ... matka« (1): Bá y Páni/ day Iey Miłość zdrowá/ Wefelźać iey twym przyiádem głowá. Wie to dobrze/ iák nas więc ćiefzyłá/ Nie Pániąc nam [*poddanym*] ále Mátką byla *RybWit* C2.

Zwrot: »páníą [*komu*] być« (1): *RybWit* C2 *cf W przeciwstawieniu.*

Szereg: »pan, (albo, i) pani« (7): Laboriosus Martinus Wlyezyn zeznal ysz [...] przyaczeli [Marcina Dworzyńskiego] nayechalj do domv Rynyewskiego itam zezenal [!] bicz pana rannego y panya ZapWar 1558 nr 2686, 1558 nr 2686 [4 r.]; RejZwierz 129v; GostGosp 114.

Przen [czyja] (1) : (marg) Rołkołz pijanicow. (-) [...] Otoż małz fwoię pânia co iey ten czynłz [pijanice] dáią. Rołkołz leżec we błocie á tłuc lie po kącich RejWiz 30v.

d. Ochmistrzyni, przelożona nad służbą, czeladzią; zarządczyni; piastunka, opiekunka młodej kobiety lub dziewczyny [zawsze w zestawieniu: »pani stara« [szyk 29:8]] (37) : BielKom nlb 8, G, G2v; RejZwierz B3v, 235v [3 r.]; (did) PANI STARA. (-) Niefráfuy mi lie/ moje dziecię miłe/ Tákci ná świecie być muśi KochOdpr Bv, A3, B2, B2v; máią y dzieweczki olobnie/ ftárą pânia fláchćianki/ ktora tego pilnuie y przełtrzega/ áby to wżyfłtko vmiály co chrześcijáninowi wiedzić y vmieć nadleży. ReszHoz 128; iest to służbista vkrolewny, ktorey królowna a my oney zas barzo słuchamy atym zas dwiema Pani Stara roskazuie. ActReg 130; Napierwey z folwárkow od Pań Starych kury ieść GostGosp 110, 52, 92, 108, 110, 116 (9); KmitaSpit C6; GosłCast kt, 22, 41, 70 [2 r.], 71, 72, 76; PaxLiz A4, Bv, B3, D2.

W porównaniu (1): [Królowa Pigmejów] Sámá gniazdá ich flálá/ dzieci ich żywiłá/ Y właśnie iáko ftárą pânia v nich byłá. KmitaSpit C6.

Przen (2) : Tu lie ielczce z wieczorá pilnie rozmawiáią/ Przy grochu przy kápucie co poftáwić máią. Skądze páni kápultá tákich praw nábyłá/ Aby przez pániey ftárey nigdy nie chodziłá. RejWiz 15, 23v.

e. Żona w stosunku do męża (2) :

W przeciwstawieniach: »pani ... poddana, towarzysz« (2): KuczbKat 260; Stworzone tedy łá niewiály w śrzodku/ w mierze: nie iáko páni/ nie iáko też flugá; ále śrzodek/ to iest/ iáko wierny miły towarzysz. WerKaz 287.

Zwrot: »być pânia [komu]« (1): Iáko też nie vczyniono iey [niewiasty] z głowy/ áby nierozumiáłá że iest Pânia fwemu Mężowi/ ále iż iest iemu poddaná. KuczbKat 260.

f. Opiekunka, protektorka [w dedykacjach, przedmowach i w utworach dedykowanych; w tym: czyja (5)] (13) :

Wyrażenia: »pani (moja) łaskawa (nałaskawsza)« [szyk 4:1] (5): Annye z Iarosláwiá/ [...] Wyelkyey rządźczyney Krákwłkyey/ pániey moyey nałáfkáwłsey/ Yeronym Wiyetor Ympressor/ Służbę śwá pokorná ij vkłone powyáda. March¹ Wiet Av, Av, A2; GlabGad Av; A iák przed tym ták teraz rozumiem [!] o tobie/ Ze cię łáfkáwą Pânia dziś vznam ku łobie. Gdy wdzięcznie zprośbá moią przyjmiesz Threny moje Ty to záłofne pieśni pod łáfkáwość twoię. WisznTr 4.

»pani (ma) miłościwa (a lutościwa)« [szyk 6:1] (7): Zátym lie miey dobrze páni miłościwa á lutoścýwa. March¹ Wiet A2, A2; SkarŻyw A2; Iásnie Oświeconey Księźnie [...] Księźnie Słuckiey. etc. etc. Pániey mey miłościwey. WysKaz)?(4v; SiebRozmysł [A3] [2 r.]; ZbylPrzyg ktv.

»pani a pani« (1): Annie Iágiełownie z łáski Bożey Krołowej Polłkiey/ [...] PAniey á Pániey mnie miłościwey. SkarŻyw A2.

Szereg: »pani a dobrodziejka« (1): Iey Mści Pániey Doroćie Kádłubłkiey z Iedleńfká. etc. Pániey á dobrodzieyce śwey/ T.W. fluzby życzliwe záleca. WisznTr 3.

g. *Gospodyni, pani domu w stosunku do gościa (3)* : Vlnął [gospodarz]/ sćiąny fię wćpárwfyzy: flis ku pániéy godźi *KochFr* 134; Zátym Páni niefkąpa Páná gościćá chwali *KlonWor* 59.

Wyrażenie: »pani domu« (1): chorzał lyn oney niewiáfty Pániey (onego) domu [*dominae domus*] *BudBib* 3.Reg 17/17.

h. *W konwencji miłości dworskiej: ukochana (4)* : Y łam iuż bączyc możefz/ że moje połługi V téy pániéy nie waźné/ które zna czás długi Y łtáteczné/ y wierné *KochFr* 64, 33, 82.

pani czyja (1): Tákże téz/ który piéknéy/ tylko dla gładkości/ Dał fye w niewołą: y tám prędko po miłości. By iedno zmárłk ná twarzy wyźrzał fwoiéy pániéy/ To wnet czći zá półgrofzá nie zołtáwi ná niéy. *PudłFr* 76.

2. *Kobieta z wyższej warstwy społecznej (zwykle zamężna); kobieta przebywająca na dworze panującego lub magnata; kobieta bogata; herois Mącz, Calep, Cn; heroina Calep, Cn; (optimas a. summas) matrona Mącz, Cn; primaria femina Mącz (164)* : *RejJóz* C7v; *RejWiz* 26, 27v [2 r.], 31, 32v; *RejZwierz* 44, 47 [2 r.], 137v; *BielKron* 109v, 110 [3 r.], 326v; Ićie ia tego chcę/ żeby tá páni/ dobrze byłá łáfkáwřza Dworzáninowi nie młodemu/ niż ielt tám tá páná Kołtczyná [*tj. o której mówił pan Kostka*] Dworzáninowi młodemu. *GórnDworz* Mm3, V5v, X2v [2 r.], X3v, Bb8 [2 r.], Mm3; Vyrzawřzy kupiec pánią bárzo krańną á miłá zumiał fie *HistRzym* 52, 16v, 17v [3 r.], 40v [2 r.], 41, 52v [2 r.] (15); *KuczbKat* 370; *RejZwierz* 59v; *KochWz* 136; *BielSen* 10, 12, 19; *BielSjem* 8; Capituła ią [*królową*] tez Crakowska witała Potym vkrola naczci byłá zewsztytkiemii Paniami ktore znią przyiechały. *ActReg* 83; *Calep* 480a; *KochFr* 21; Widzimy że dziś pánié świeczę fię drogiemi Altembáfy, puntałámi, perlámi, klenoty. *CiekPotr* 29; *SapEpit* B3v.

W połączeniu z imieniem [imię + pani (15), pani + imię (2)] (17): *RejZwierz* 11; *BielKron* 154v; gdy był gwałt wćzynił lyn iego oney pániéy zacney á pocźciwey Lukreciey/ był wygnan *RejAp* 106v. *Cf W połączeniu z nazwą miasta lub państwa.*

W połączeniu z nazwą miasta lub państwa lub przymiotnikiem od tych nazw, też z rzeczownikiem oznaczającym mieszkankę [w tym: cum ai (24), cum sb w apozycji (1), z + G sb (2); dodatkowo z imieniem (14); określenie + pani (23), pani + określenie (4)] (27): Polikratá z Náxiey páni *RejZwierz* bb2; (*nagł*) Lukrecia Kolátiná/ Rzymłkiego páná żoná (-) TA łławna Rzymłka páni/ gdy zgwałcona byłá/ Przyłzedł mąż ciefzęcý ią/ by fie nie łmęćilá. *RejZwierz* 44v, aav, aa3v [2 r.], aa4v, bb3v, bb4 [2 r.] (17); *BielKron* 109v, 110, 150; *Mącz* 199b; *KochMon* 33; *PaprPan* Gg2v; Páni iedná Rzymiánká iádác do Rzymu ná on czás/ iey [*męczennicy*] z łobą ćiáło wzięłá/ zwielką wććiwośćiá *SkarŻyw* 152; *BielSjem* 7; Przy czepcu z pereł bramkę kołztowną przypięłá. Bowiemći to polłki łtroy/ tyś też Polłka páni *ZbyłPrzyg* B2, B2v.

W połączeniach szeregowych (4): Izábellá krolewná corá krolá Polłkiego Zygmuntá/ [...] odniefiona przez Stániłáwá Tárłá Biłkupá Przemyłskiego z inemi Pány/ pániámi/ y Pánnámi do Węgier. *BielKron* 424, 55; *SienLek* 3v; *GórnDworz* R5v.

W przeciwstawieniu: »krolowa ... pani« (2): *GórnDworz* X4v; Tu iuż Krolowa kleynoty/ á Pánié Rąk łwych roboty/ y subtelne tkánie Zá vpominki oddáią *GrochKal* 9.

W porównaniu (1): Częłto quefumus proznuie Oremus máło prácuie Oná wáłłá Alleluia Iáko páni łobie buia *RejRozpr* B4v.

W charakterystycznych połączeniach: pani (prze)krasna (2), sławna (4).

Wyrażenia: »miłościwa pani« (2): A bez kolebek/ bez Miedźwiedzi aż do kolan ná fzkapach/ á bez dziwnych pftrocin/ á zwłafzczá miłościwa páni/ íście fie nie ledá iáko vkaże. *RejZwierc* 17, 41.

»można pani« (1): O łobie/ co o tobie/ dźierzeń mi przychodzi/ Gdyż nászá kondytia po temu niechodźi/ Przeciw ták możnéy pániéy záczać co tákiego *GosłCast* 71.

»panie stare« = *starsze damy dworu* [szyk 3:1] (4): Panie stare i panny, ktore iachali z Ksziezną Iei Mczią *WyprKr* 127, 90v, 127; *BielKron* 313.

»ślachetna pani« = *herois Mącz* [szyk 2:1] (3): *GlabGad* A3; [pan *Dyszkret*] Zonę ma Iufticią też fláchetna páni *RejWiz* 67; *Mącz* 155c.

»wielka pani« (4): *OrzQuin* Y2; y przeto owo wielkich pań miłość/ wieldze łobie ludzie ważą/ iż tá nie pochodzi z inąd/ iedno z vprzeyeego łercá *GórnDworz* Cc2, V7, Cc2.

»zacna (zacniejsza) pani« = *herois, primaria femina Mącz; heroina Calep* [szyk 9:5] (14): Aby tak iako T.M. inłze panie dobrze zacne znamienitością rodu, doftatkem, y vrodą przechodzi, takéż y w rozumie nad ine podlełza nie była. *GlabGad* A3v; [Bona] Włofzká byłá z narodu/ gdzye fie rozum rodzi/ [...] Tá m fie tá zacna páni/ z młodości ćwiczyłá *RejZwierz* 49, 44v; *BielKron* 55, 109v, 114v; *Mącz* 155c, 322a; *LeovPrzep* B2v; *RejAp* 106v; *SkarŻyw* [223]; To włyżtko co łámi fláchćicy męszczyźnie czynią/ to fláchćianki biały mgłowam pielgrzymkom czynią/ [...] opátuiąc częłtuiąc/ vcząc/ dáruiąc/ y łáme zacne pánie z krobkami po Rzymie chodząc ná nie żebrzą. *ReszList* 173; *BielSen* 9; *Calep* 480a.

»pani znamienita (a. znakomita)« = *herois Mącz* [szyk 2:1] (3): przeto widziało mi flufzno aby one [książki] na łwiatło były wydane pod imieniem nieiakiey pani znakomitey *GlabGad* A3v; *BielKron* 150; *Mącz* 155c.

Zestawienie: »dworna pani« = *dama dworu* [szyk 44:2] (46): Iuż w.m. tę dworną pánią wyłtaw/ iáko naylepiey vmiełz *GórnDworz* V2v; Dołyc było powiedzieć/ iż dworna páni ma być piękną/ vczćiwą/ łtáteczną/ bączną/ flkonną/ ludzką: ma vmieć zábáwić *GórnDworz* X5, V2v [2 r.], V3, V3v, V5, V6 (44). Cf »(tak) dworzanin, (jako i) dworna pani«.

Szeregi: »(tak) dworzanin, (jako i) dworna pani« (2): Są theż ielzcze/ y ine cnoty/ kthore ták w dworzáninie/ iáko y w dworney pániéy náydowác fie máią *GórnDworz* V8, V7v.

»pani, pan« (1): Powagi też záżywiemy w Sukniach fie woźić będziemy. V Pań ná dlugich Sáianách V Pánów w wielkich Kołnierzách. *MWilkHist* E4v. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]

»pani, (i, abo) panna« [szyk 2:2] (4): *WyprKr* 127; *GórnDworz* Bb7; ABy tákie nošły Pánny/ Pánié [!]/ łzáty/ Iákie pierwey bywały przed náłzými łáty. *BielSjem* 23, 8. [Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.]

Przen (1) : tylko ijdzie z iey miłością [Maryją]/ pokora/ vbołtwo/ a łromieźliwołtz/ ktoré łá panié wielmi náczelné/ ale nie naty^m łwiece/ bo dworu anielłkiégo ij krola niebiełkiégo. *OpecŻyw* 10v.

3. Kasztelanowa [zawsze: pani + przymiotnik od nazwy miejscowej; w tym: Jej Miłość pani (5)] (10) : [Drugi] Nic inłzego przed fie nie biorąc/ [...] iedno tylko aby go miłościwym pánem zwano/ á zonę miłościwą pánią/ iáką pánią Sierpłką álbo Piczymierłką *RejZwierc* 41; bo Pani Sanocka barzo vrget et varys modis przez lekkie ludzie tego dochodzi *ActReg* 172, 171.

Zestawienie: »pani krakowska« = żona najwyższego po królu dostojnika świeckiego w Rzeczypospolitej (7): bo inaczej się znaczeło wskazania domnie y pisania IeM do Paniey Krakowskiey y domoiey Zony *ActReg* 161, 160, 161 [3 r.], 162, 166.

4. *Właścicielka, posiadaczka; domina Cn [w tym: czyja (2)] (5)*: Furto (powiada) [człowiek] frożła/ niżli páni twoiá/ Mnie to ná złość trzymałz sye tak mocno podwoiá: Czemu mię w dóm łmutnégo nie puściłz? gdyż moiéy Skrytéy próśby nie vmiéłz odnieść pániéy łwoiéy. *KochPieś* 29, 28, 29, 30.

5. *Żona; domina JanStat, Cn; coniuga, coniu(n)x, marita, nupta, uxor Cn (115)*: Ezop rzekł/ chcełz Pánie połtuchác/ A łobie pokoy vdziáák: Odbáđże tey pániey łporney/ Łatwie nabéđziełz powolney. *BierEz* B4v, B4v, C3v, C4 [2 r.], D2, D3, E2; *FalZioł* IV 9a; *RejRozpr* H4; Włzytki ine przypadłóci/ ludzkie włzytczy mijaiá A gdzie pani wylatuie/ włzytczi o tym łpiewa iá [!] *RejJóz* C5, C5 *marg*, G7; *RejWiz* 57, 57v, 92v; KYedy páná grzebiono/ páni nárzekáá/ [...] A gdy go w grob kładziono/ ná ziemi ležáá. *RejFig* Aa8v, Aa5v, Bb4v, Bb5 [2 r.], Bb6v [3 r.], Cc5v (12); PO zburzeniu Troiye/ ci co vciekáli/ Długo fie y z żonámi/ po morzu tuáli. Przypłynęli do brzegu [...]. A pánie łpiknąwłzy fie/ rzeczy wnošily/ A potym włzytki ony/ nawy zápalily. *RejZwierc* 47v, 137v; *GórnDworz* R7 [3 r.], S4v [3 r.]; Vślyżawłzy to Krol wnetki opuścił łow/ á przyiáchał na zamek/ y włzedł do komnáthy w kthorey páni ležáá *HistRzym* 36v, 36v [2 r.], 115v, 116 [2 r.]; *RejPos* 225v; Pod łwoy żywot ladá koń/ pod pániá woźniki/ Poczynily ty panie/ łwe męże nędzniki. *BielSat* Dv, Dv, D4, Hv; *HistLan* F2; *RejZwierc* 31, 59; *BielSpr* b2v; *KochFr* 59; *ReszList* 172; A włzákož pod czas dla tego rády ženiney nie wáđzi łtuchác: ále tym łpołobem/ áby páni ná wędziłá mężá nie wzięá *WerKaz* 290; *BielSen* 19; *BielSjem* 6, 8, 10; *KochPieś* 25; *KochTarn* 76; *BielRozm* 25 [3 r.], 28 [2 r.], 31; *ActReg* 71; *SarnStat* 1177 [3 r.]; *GołCast* 38; *ZbyłPrzyg* A4.

pani czyja [w tym: pron poss (9), G pron (8), ai poss (2)] (19): *OpecŻyw* 30v; Tu fie iuz pocznie trzecia rołprawa iako fie Zephira Potyfarowa pani rozmiłowa [!] Iozepha *RejJóz* C3v, G2v, L4v; *RejKup* g3v; *GroicPorz* 11v; IEden co miał złá żonę/ łpowiedác fie przyšzedł/ Mnich do niego s połtawá z zákryłtiew włzedł. Rzekł mu/ iż wálzá páni teraz też tu byłá/ A ná łwiétye łpowiedzi/ włzytko wylczyłá. *RejFig* Cc, Dd5v; *HistRzym* 36, 36v [2 r.], 37, 52, 82, 83; *RejPos* 323; Abo niech włpomni ná ony Bábiłóncyki [...]. Albo ná onego Achábá y ná onę pániá hárdá iego/ co fie iey słtáło gdy fie pyłznić chciáá *RejZwierc* 48; *ZapKóścier* 1585/56v, 1589/85.

W połączeniu z imieniem [zawsze: pani + imię] (2): *ZapKóścier* 1585/56v; Máią też mieć żony w wczciwošci męże łwoie/ przykładem oney pániey zacney Sary/ ktora mężá łwego Abráámá pod czas miánowaá pánem *WerKaz* 289.

W przeciwstawieniach: »pan (7), mąż (3)... pani« (10): *BielSat* C2; Bo iáko páni pánu nádmierznie/ á pániey też pan/ bo to inaczej nie moze być/ iegli obaczy iż pan wichruie/ tho iuz poydá káđdj w łwá. *RejZwierc* 31v, 31, 31v [3 r.]; *WerKaz* 300; Páni domá co chce to ie/ pije/ A mąż w drodze išcie nie vtyie. *BielSjem* 6; *BielRozm* 18.

W porównaniu (1): Małz mu też być połtufzna/ tak iáko Sará/ y inłze łwiéte pánie męże miłowały/ y połtufzne im były *KarnNap* G2.

W charakterystycznych połączeniach: *pani gniewliwa (2), harda, sporna, łwiéta, zacna; pani (po)rodzi (2).*

Przysłowie: Páni gniewliwa/ dym/ y panewká dziuráwa/ tá troia rzecz ieft lkázá domowa. *March*¹ A4v [*idem*] *March*³ V4v.

Zwrot: eufem. »z panią leżeć« = *mieć stosunek płciowy (1):* vczynić lte⁸⁰ [żółci dzikiej kozy, pieprzu itd.] Elektwarz y z ielć go czelć/ á czelć w prawey ręczye dzierzeć, gdy kto ma z panią leżeć/ thedy mu lyna pocźnie przez wątpienia. *FalZioł* IV 9a.

Wyrażenie: »pani uczynna« = *żona źle się prowadząca (1):* iuz łlawę y dobrá zepłue do łzczetá/ iefli Páni vczynna rodzi bękárciętá. *KlonWor* 59.

Szeregi: »pani z dziećmi« (1): wyiawfzy łzáty y źrzębietá vmárłégo męžá/ któreby łtały zá trzy grzywny: które w iednáki dział pániéy z dziećmi przypásć/ y rozdzieloné iftotnie bydź máią. *SarnStat* 640.

»pan z panią; pani z panem« (4; 1): *LudWieś* A2v; *RejWiz* 67v; Pan s pánią iáko łie rádzą o pułmiłki. *RejZwierc* 59 *marg.* 59, Bbbv.

a. *O Matce Boskiej [czyja] (1) :*

W połączeniu szeregowym (1): Iozeff oblubienietz panny Marié rzékl. Oto moia oblubienitza/ moia námilłíá/ moia panij łłlachtetná/ ktoréiem iá byl łtrož czyłtołci *OpecŻyw* 184v.

6. *Osoba dorosła płci żeńskiej, kobieta; mulier Vulg; matrona Mącz; domina SarnStat (544) :* Mnogie Pánie iż łrom máią/ W dawney cnoćie łatwie trwáią *BierEz* R4v; Vłlyłłala to ona bogatá/ łwiefłká/ a rozpułtná panij/ Mariá ijmieniem/ przezwiłkiem Magdaléna *OpecŻyw* 45v, 10v, 26, 110v [2 r.], 111, 116v (14); *OpecŻywSandR nlb* 5; A gdy tę łobodę/ łkorzeniem wyłokiego łlazu vtłuczelz á przyłožylz na macicę paniey tedy taki plałtr bol przeriwa *FalZioł* 112b; Tež woda wktorey by wrzáła Czenturzia pobudza przyrodzoná rzecz paniam *FalZioł* I 24d; Thež korzeń tego Żywokołtu w winie vwarzony, paniam vplawy zbytnie będacze załtanawia *FalZioł* I 38b; Woda w ktoreyby był rozpułzczony Blaywas z krochmalem/ Licze czyłci paniam czyniácz ie łubieznem. *FalZioł* III 36d; Dobry dzień [w znaku *Strzelca*] ku kupieçztwu/ y ku myłlicztwu zwierza rozmagitego/ a nawięczy łtrzelbą. Z paniami łie dobrze wzigravac. *FalZioł* V 50, †6b, ++4c, e, ++5b [2 r.], *b (184); iż bywało (ielzcze y za pogałłtwa) iako v Rzymianow takiež v krzełcianow wiele pań łtatecznych, mądrych/ y przeważnych *GlabGad* A2v, A2v, A3v, I5v; *RejJóz* L5v; *RejKup* 12; *RejWiz* 59; Oto włlyłłkie pánie kthore zołtály w domu Krolá Iudłkiego/ będą wywiedziane do Kxiąžąt Krolá Bábiłołłkiego *Leop Ier* 38/22; *RejFig* Bb3, Ccv [2 r.], Cc2v [2 r.], Dd7v [2 r.]; Tákzeć kto ma s chytremi pániámi rołpráwy/ Acž nie Ieleń ále Woł/ pewnie z niego práwy. *RejZwierc* 42v, 21, 47v, [47²], 116v, 117, 133; *BibRadz* I 161a *marg;* łtąd ná przykład [*Penelope*] włzytkim cnotliwym pániám ná łwiece ieft daná *BielKron* 25v, 15v, 120v, 330; *Mącz* 66d, 142a, 211a, 222b, 257c; Známióná záś łą ty/ przez ktore poznáć može páni/ iefli záłtąpíłá *SienLek* 112v, 110, 112, 112v [3 r.], 113 [2 r.], 114, 114v; *Górndworz* Q4v, X [2 r.], Z6; CEłarż LEw w Rzymie z wielką łlawą pánował/ ktoryž wielmi rad náwiedzál piéckne pánie. *HistRzym* [2], 109 [2 r.]; *RejPos* 306v, 311, 322v [2 r.]; *RejZwierc* 48v, 154v, 201v, 202; *BudNT* Ff8v [2 r.]; *CzechRozm* 134v; *Paprpán* Gg4v; *SkarŻyw* 580; *MWilkhist* C3v; Po dyable łynku łolguiefz téy pániéy/ Iam kazał przywiéłć/ á ty iedzielz ná niéy. *KochFr* 26, 9, 77, 122; *KochWz* 135, 141 *žp;* *BielSjem* 7, 17; *KochPieš* 1, 18; *ArtKanc* D12v; *Calep* 457b; *KochFrag* 54; *LatHar* 287, 545; *WujNT* 186 [2 r.]; *SarnStat* 569, 634, 943; *GosłCast* 16, 22; *KlonWor* 36.

pani czego (1): Robił tedy Iozeff/ robiła téż ij Maria paniám onego miafta/ bo llytz/ tkatz/ prząftz/ [...] nadobnie vmiała *OpecŻyw* 29.

pani czyja (1): iřz lię brát krolewki Elgárdus ná brátá Edwiná z pány [...] wzburył: y iego z kroleftwá wygnał. á oná iego páni [nałożnica *Edwina*] řzkárádzie rozřiekána y zábíta ieft. *SkarŻyw* 509.

W połączeniu z imieniem [pani + imię (14), imię + pani (13)] (27): *WróbŻořt* cc7; *Pyořnká piąta* oney řwyřety pániey Anny mátki Sámuelá proroká zacnego *LubPs* hh2; *KrowObr* 35v; *RejWiz* 155v; *KochZuz* A2; *RejZwierz* 44; *RejAp* 82; *RejPos* 167, 213v, 262, 273, 304, 305v, 331v; *RejZwierc* 33, 47, 126 [2 r.], 154, 200v, 201v; *BiałKaz* D3; Iedná Páni Elfyngá/ krolewka mámká/ imienie wřzytko řwoie y ruchome rzeczy/ do iego řzáfunku zápiřaká. *SkarŻyw* 508, 553; *MWilcHist* A4v [2 r.]; *PaxLiz* A4.

W połączeniu z nazwiskiem (1): abowiem tho náfienie [*kardamomi*] řprawuie mocznie macicę ku pewnemu á richłemu poczęciu [...]. Iedna pani řtara Szelingowa barzo onim dzierżała: za řwogim dořwiadczeniem. *FalZioř* V 86v.

W połączeniu z nazwą miasta lub przymiotnikiem od nazwy miasta, krainy lub narodu [w tym: cum ai (2), z + G sb (1), w + L sb (1); pani + określenie (3), określenie + pani (1)] (4): *Piořnká řyodma Iudyth* oney pániey řwyřety z Betuliey *LubPs* hh3v; *RejZwierz* 44; Płáč Hierozolimřkich y Gálilejřkich pań. *LatHar* 724 marg, ++6.

W połączeniach szeregowych (11): *GliczKsiąż* G6v; *Dzyatki/ pánny/ y pánie/ nadobni młodzyeńcy/ Taczáiř* řie po zyemi głowy ich y z wieńcy. *RejWiz* 82v; *SienLek* 43v [2 r.]; A gdyř przyiácháli do *Thyrá/ [...]* wyřzło wřzytko Miářto Tyrřkie przeciř niemu/ pánny ořobliwie/ pánie ořobliwie/ á męřowie ořobliwie. *HistRzym* 27; *BielSat* L4; *StrykKron* 577; To ieft moje w tey řprawie/ prořtey řony/ zdánie/ By ořobno řiedziáły Pánny/ Wdowy/ Pánié *BielSjem* 16, 27; *SiebRozmyřl* K2v, L.

W przeciwstawieniu: »męřczyzny ... panie« (1): bo dlá zachowaniá nábożeńřtwa/ męřczyzny w řwé rócie/ a panié teř w řwé chodziły *OpecŻyw* 32.

W charakterystycznych połączeniach: pani bujna, chrześcijańska, chytra, cnotliwa, dostojna, mądra, męřna (2), miejska, nabořna (3), niewinna, piękna (3), przewařna, rozpustna, sławna, stateczna (2), (nie)řlachtetna (2), uczciwa, waleczna (2), zła; u pań macicę zagrzewać; paniam mleko w piersiach mnożyć (pomnařać) (2), rzecz przyrodzoną (niemoc miesięczną itp.) pędzić (pobudzać itp.) (56), płod psować, chorobę (rzecz przyrodzoną itp.) stanowić itp. (15), macicę wyczyszczać (2), płod (umarły) z řywota wymiatać itp. (4); z paniami wřigrawać.

Fraza: »pořegnana ty miedzy wszemi paniami, nad wřzytki panny i panie« (1:1): Chwářil tziř iá [*Maryję*] aniol řtego iřř łářki pełná/ iřř buog s niřą/ iřř pořegnana nad wřřytki panny ij panijé. *OpecŻyw* 8, 11.

Zwrot: »niechać paniej« = wřtrzymać się od stosunku płciowego [szyk zmienny] (2): *Sierpniác [= sierpniu]* řřebá vmierzenia/ Niechay Pániey/ áni řpánia *SienLek* 43v, 43v.

Wyrażenia: »pani (jest) brzemienna« [szyk 18:11] (29): Opich [...] pobudza řwietego walante⁸⁰ niemocz/ á tak panie brzemiennie niemaiř tego ziela pořiwać *FalZioř* I 8c; Czřternařta przycřyna nie łacznego rodzenia/ iedzenie brzemiennyey pániey *FalZioř* V 18a, [*5]ř, I 24d, III 7c, 15c, V 15v

(19); *GlabGad* H; *BielKron* 463v; *Mącz* 257c; *SienLek* 74, S[ss]v; *Oto/* prawi/ tá młoda páni (ieft) brzemienna/ a vrodzi lyna *BudNT* Ff8v [*idem*] Gg3; *CzechRozm* 131v [3 r.].

»dobra [wyraz bez znaczenia] pani« (4): *OpecŻyw* 30; A owo záfię iáko lprofna rzecz/ kiedy dobra páni częgoś ták wiele ná twarz nákládzie/ iz lie zda iákoby była w máłzkárze *GórnDworz* Gv, Y3v, Aa8v.

»jedna, niektoza pani« [szyk 12:5] (14:3): Niektoreé téz panijé líly za nią [*Maryjǫ*] placzątz *OpecŻyw* 158, 10v, 137v, 138; *FalZioł* III 7c, V 86v; Wiem téz iednę pániǫ/ kthora iz ma pięknǫ rękę/ bárzo lie iey tho częłto trefia/ że iǫ vkázuie *GórnDworz* N5v, D6v, M7v, P4v; *CzechRozm* 131v; *SkarŻyw* 292, 457, 508, 509, 545; *SkarKaz* 579a.

»pani młoda« = młoda, niezamężna kobieta lub młoda mężatka; *domicella Mymer*¹, *BartBydg*; *adulescentula Vulg* [szyk 10:5] (15): *Mymer*¹ 11; *BartBydg* 44b; *FalZioł* IV 14b; A gdy w lżeści niedzielách ktora kiedy leży/ [...] Prziyadǫ náwiedzǫiǫc prziyǫciółki miłe [...] / Miod/ Wino/ Máłmázyǫ/ s kofmǫtym pijęcy. To będą pić máciorki/ páni młoda mdleie *BielSat* D2v [*idem BielRozm*], D2v; *BudNT* Ff8v; *CzechRozm* 129, 129v, 131v; *BielRozm* 27 [2 r.]; Tákte łtǫre niewiǫłty [...] áby młode pánie ćwiczyły w rołtropnołci *WujNT* Tit 2/4; *PaxLiz* A4 [2 r.]; *KlonWor* 58.

»pani stara (co starsza)« [szyk 4:1] (5): *FalZioł* V 86v; Siedział téz y ten/ com go iuz miǫnowǫł [...]. Mnich wedle niego/ á po drugiéy ręce Pǫni co łtǫrłza: łłuchayże o męce. *KochFr* 24; *KochSz* C2; [opis obrazu alegorycznego] Fortél woźnicǫ/ chytrółc y drapiełstwo konie/ A lichwǫ páni łtǫra z workǫmi ná łonie *KochMRot* Cv; *SkarKaz* 579a.

[iron. »szczodra pani« = prostytutka: Obaczywłzy [*Diogenes*] chłopcǫ iednego/ ktory fię był vrodził z łzczodrey pániey [...] rzekł mu: łłuchay pácholę/ wǫruy ábył tu nie záiał kǫmieniem oycǫ łwego. *PlutBBud* E.]

»łwięta pani« [szyk 36:14] (50): Ale Mariǫ Magdalena ij ijnłłe łwięte panię/ zołtaly placzątz przynięty [*Maryi*]. *OpecŻyw* 88v, 89, 110v, 111, 125v; *WróbŻołt* cc7; *LubPs* hh2, hh3v; *KrowObr* 35v; *RejWiz* 155v; *RejAp* 82; łłuchayże co łiołtrǫ Moizelzowǫ vczyniǫłǫ/ zwiodłzy łpołu pánie łwięte *RejPos* 306v, 100, [105]v [2 r.], 106, 109 [2 r.], 109v (23); *RejZwierc* 33, 126 [2 r.], 154, 200v, 201 [3 r.], 201v [2 r.], 202; *MWilkHist* A4v; *ArtKanc* D10v; *WujNT* 123; *SiebRozmyłł* L; *SkarKaz* 579a.

»pani takowa« = prostytutka (1): *Lenocinium*, Gołpodǫ/ páń tákowych/ zántus. *Mącz* 188d.

»panie triobulares, duobulares, unobulares« = tanie prostytutki (1): Niechay będą Pǫnie Tryobulares/ Duobulares/ Vnobulares przy Pǫpieżu wǫłzym? *KrowObr* 236.

»uczynna pani« = kobieta źle się prowadzǫca (1): [czuryło młody] Ołtrzy wǫłsik: vczy fię mrugǫć ná vczynne Pǫnie młode: Czǫłem fię kułi o niewinne. *KlonWor* 58.

[»pani wesoła« = prostytutka: Pǫń wesołych aby za wojskiem nie łmieli wozic ani ich przechowywali, dla hałasow i tumultow, oprócz własnyc łon. *UstWojsk* 1525/115, 1525/71; *TarnConsil* g; Jednę pániǫ wesołǫ dał łciǫć, co, porzuciwłszy własnego męžǫ, do towarzyszǫ jednego [...] przylǫczelǫ się *PiotrDzien* 295.]

»zacna pani« [szyk 3:1] (4): Ano więc zacnǫ pániǫ iǫki piecuch brudny/ Rychley czǫłem ołłǫpi niźli drugi cudny. *RejWiz* 41; *SkarŻyw* 292, 545, 553.

Zestawienie: praw. »pani wienna (a. wianna), wiano mająca (a. która ma wiano)« = *wdowa mająca wieczystym użytkowaniem zabezpieczony na dobrach męża posag; domina dotalicionata a. dotalitalis a. dotem habens JanStat [szyk 15:2] (13:4); GroicPorz ee4; UstPraw A3 [2 r.], B2v [4 r.]; Zwyczaj* też ten w Polźce ielt/ aby Wienna Páni/ oprawę łwą miałá ná imieniu mężá łwego *OrzRozm P2v; iże do Stárofty nie ma bydź żaden pozywany/ ieno o wybićie pániéy wiáno máiącéy/ y o świeże złoczyńtvo. SarnStat 496 [idem 532]; O pániách wiánnych, y o siołtrách iureuictorum. SarnStat 636, 532 [2 r.], 533, 590, 591, 637; KlonWor 63.*

Szeregi: »pani a dziewczeczka« (1): iáko ony święte pánie á pokorne dziewczeczki ząwždy bywały w wielkemy zacności/ miłości/ y opátrności v Páná tego. *RejPos 322.*

»pani i (a, albo) niewiasta« [szyk 4:3] (7): *OpecŻyw 158v; Thu małz naukę y radę: iako małz pomagacz takim paniam y niewiałtam FalZioł V 18v, I 127a, V 15v, 24, 28a; A niewiałty ony/ á pánie ony święte łłużyły mu á opátrowwały potrzeby iego RejPos [308]v.*

»pan, pani« (1): [*Wstyd mówi do Justyna:*] Pámiętay też iedno ná mię/ Iákiem miałá pány pánie/ Klitomachus Lukrecia/ Ktorych świadom Rzym Grecia *BielKom E6.*

»pani, (a, a(1)bo, i) panna« = *domina sive virgo JanStat [szyk 7:6] (13): A ku miley łie przyłiaday, z paniami, y z pannami łie oznaymiay FalZioł V 53, V 51v; BielKom A4v; Do pániéy álbo do pánnny pozwáney w gołpodye będącey ma Sędzya połłác widzá łwego z iey ádwerłarzem UstPraw H2v, H2v; BielKron 141v; HistRzym 17v, 21, 84v; RejPos 342v; CzechEp 81; SarnStat 569. Cf Fraza. [Ponadto w połączeniach szeregowych 8 r.]*

Przen: Występująca w Apokalipsie postać nierządniczy babilońskiej interpretowana przez innowierców jako Kościół rzymski lub papieństwo (2) : łynowie tey pániéy zowá iá nałwięłtżá bez zmázy/ bez włżego podeyrzenia: á Duch łwięty iá zowie niewiałtá włżetheczną á niewłtydliwą *RejAp 143.*

W połączeniu z nazwą pokrewieństwa (1): O tych plugáwołciách á o tych brzydliwołciách iey [*nierządniczy babilońskiej*] tu nam łie pytác máło potrzebá/ kto y tu domá weyrzy ná dziatki mátki tey/ łnádnie tho rozeznác może iáka to páni mátká tych dziatek być mułiáłá. *RejAp 142.*

a. *Ta, o której mowa, ona, bohaterka opowiadania* (78) : W Ieruzalem [...] ludzie placz iéy włlyłłáwłly/ [...] włlytcy [...] mowili: [...] O iako łie wielká krzywda tey panié ij iey łynowi dzis w Ieruzalem łtala *OpecŻyw 158, 153v; RejWiz 40v; I powłtanie przeciw łtárcom lud gniewem zrułżony [...]. A co tę cnotliwą pániá s łwiátá zgłádzic chcieli/ To łámi łwym włáfnym gárdłem zápláćic mułieli. KochZuz A5, A2v [2 r.], A3v, A4 [3 r.]; (nagł) Páni co záwięłzenia chciáłá widzieć. (-) PAni pilnie ná czápkę z zaponką pátrzáłá/ Ten rzekł/ ielt záwięłzenie do niey byś widziáłá. Páni rzekłá/ á coż tám ołobnego będzie/ Ten rzekł iż białym łmáłcem opráwiono włżędzie. RejFig Bb3v, Aa4 [2 r.], Aa4v [3 r.], Aa7 [2 r.], Bb [2 r.], Bb4 [2 r.] (44); OrzRozm H3; Co włzytko vrołło s pirwłżego mniámnia/ ktore byłá wzięłá o nim/ oná páni/ widząc iż go druga ták bárzo miłuié. GórnDworz M8v, D6v [2 r.], Cc8v [2 r.]; HistRzym 107v; KlonWor 63.*

Wyrażenia: »dobra [wyraz bez znaczenia] pani« (3): I ona też dobra pani [= *Fortuna, druga żona kupca*] Nerożumię nić łcznotami. Trudno byłwa mogłá obie [*Sumnienie, pierwsza żona kupca i Fortuna, druga żona kupca*] Wiednim domu vgodzyc łobie. *RejKup d7v; GórnDworz O4, Dd.*

»jedna pani« [szyk 8:1] (9): Iedná páni mężá miálá/ A przednie go miłowálá *BierEz* O2v; PAniey iedney zuchwáley tež sie mędrék pytał/ Iáko sie ma ná zdrowiu/ bo ią bládo zástał. *RejFig* Bb7v, Bbv, Bb3, Bb5v, Dd4; *KochFr* 31; *PudłFr* 28, 56.

»pani młoda« (1): Dziewká [...] przed pánią zálie ponowiłá/ Iż ftárzec ma pieniądze śmieie to twirdziłá. [...] Zátym wnet páni młoda z mieyfcá sie porwálá/ A chcąc prawdy doświádfzyć lámá tám biežálá. *HistLan* C2v.

»nasza [ta, o której mowa] pani« (1): [śmierć] Iedno iáko Syrená może vřpić máto/ Aby ciáto ftrudzone tež odpoczywáto. Ale gdy ie Pan zálie mocą fwą obudzi/ Bárzo sie náfzá páni ná pyáku ogrudzi. *RejWiz* 106.

»święta pani« (2): Święta páni [...] wolálá ná frogie niebefpieczeństwo gárdło fwe wydác niżli sie dáć odwieść od oney świętey przyfstoyności fwoiey. *RejZwierc* 201v, 201v.

b. Wizerunek, postać kobiety (1) : Pátrrze ná potrzałki rozliczne/ pátrz ná pozłotki/ ná fárby/ ná málowánia dziwne [...]. Ano ná iedney miśie báran pozłócfity/ ná drugiey lew/ ná drugiey kur/ ná trzeciey páni iáka vbrána. *RejZwierc* 58v.

7. Bogini pogańska (34) : *KlerWes* A2, A2v; [*Wstyd mówi*]: Słyżę tu iż fświetlna páni [*Wenus*]/ Siebye chwali á mnie gáni *BielKom* E5v, E5v, E6 [2 r.]; Rzekł Solinus/ rozumiem iż thá mądra páni [*tj. Pallas*]/ Szyrokoć to rozwiódlá *RejWiz* 96, 26, 27, 29v, 36, 37v (10); *RejZwierc* 114v; Chociażci go y *Wenus* bez potrzeby drażni/ Oná páni miłóciá co więc ludzi błáźni/ Aleć iego fśtáteczność w tym opowiem śmieie *PaprPan* L3; *PudłFr* 75; *GosłCast* 22.

pani czego (5): Iuno páni bogáftwá/ páńftwá ym dáruie. Pállás páni wfłech náuk/ mądrofcíá fśfáfuie. *KlerWes* A2; *WitosłLut* A2. Cf *Wyrażenia*.

W połączeniu z imieniem [pani + imię (4), imię + pani (4)] (8): IVno *Pallas* y *Venus*/ ty trzy zacne pánie. Máią to od Iowiflá wieczne fśprawowánie. *KlerWes* A2; *RejWiz* 35v, 36v, 39, 43v, 67v; *RejZwierc* 42; Otoż wálzá bogini co wam nábroiłá/ Páni *Wenus* wízák złego thá początkiem byłá. *PaprPan* Ff2.

W charakterystycznych połączeniach: pani mądra, nadobna (2), piękna (3), świetlna, święta (świętobliwa) (3), zacna.

Wyrażenia: peryfr. »nieużyta pani nikomych cieni« = *Persefona* (1): Vćiełzna Mátko/ wzgárdziłás iuż námi/ Odstráłzyłá cię nieużyta Páni. Nikomych cíeni: bládemu pośłowi/ Oddálá ciebie żeláznemu fnowi. *WisznTr* 16.

peryfr. »pani wszej miłóci« = *Wenus* (1): A wierz mi iż fśrálźnieyfsze ieft tákiemu morze/ Ktory miłóć/ y wiáre/ fwą zdrádá rofporze/ Bo fśtámtąd wyniknęłá páni wfzey miłóci *PudłDydo* B2.

[*peryfr.* »panie stadła niebieskiego« = *boginie: (did)* Ganimedes słuźka boginiam wstać kazał. (–) Powstańcie, panie stadła niebieskiego *DramStp* I 212.]

»świętobliwe panie« = *muzy* (1): Mnie świętobliwe pánie w kubku złotym wody Káftáliyfkiey podáią *GosłCast* 10.

8. Zestawienie: »młoda pani« = *panna młoda, oblubienica, kobieta wstępująca w związek małżeński; nova nupta* *Mącz*, *Cn*; *nympha* *Mącz*, *Calep*; *sponsa* *Mącz*, *Calag*; *nova marita* *Mącz*; *nupta* *Calep* [szyk 14:3] (17) : *MurzNT* 38v; *Nova marita*, Młódá páni/ Oblubienicá. *Mącz* 210a, 201c, 251c, 252c,

255d, 410a, [454]a; Bo Almá młodą Pánią/ Mężátkę/ ábo náruřzoná młodzicę znáczy *CzechRozm* 129, 129v; Braut. Páni mloda/ et Oblubienicá. Sponsa. *Calag* 100b; *CzechEp* 167; *Calep* 706b, [711]a; W iákim řtopniu iest móy Iunofzá, álbo nowořenia, w tákimře řtopniu y Iunofřyna, mloda páni zořtaie mi powinowátá *SarnStat* 601, 637; *KlonFlis* D.

9. Zestawienie w funkcji n-pers: »Pani Pocieszenia« (5) : pátrząc Krol ná nię bárzo pilno/ Rzekł: Zewřzech napiękniefřa corko ma/ dla wielkiej krařy thwey przemieniam tobie imię tve: Bądř od tąd imię tve páni poćiefzenia ná známie thego/ áby wřzytcy ktorzyby przychodzili řmutni odchadzali zářie z weřelim. *HistRzym* 102v, 103, 104 [2 r.], 104v.

10. Forma grzecznořciowa uřywana głównie w stosunku do szlachcianek i kobiet warstw wyřszych, rzadko do mieszczańek (teř do kobiet niezamęřnych); domina *HistAl*, *Vulg*, *PolAnt*, *JanStat*; *hera Mącz* (478) :

A. O osobie trzeciej (304) :

a. O osobie nieokreřlonej (36) :

W połączniu z dowolnie wybranym imieniem (4): *BielSat* C; Ale gdy pánowie weřeli á řzynkarká im winá donarřa/ to bárzo iey zá to powinni/ y pániá iá Gretá zowá. *RejZwierc* 101; *BielRozm* 15 [2 r.].

W połączniu z nazwą pozycji społecznej [zawsze: gospodyni] (2): (nagł) Dzięki za podarze Gořpodynief. (–) Darowála nas pani Gořpodynif řzeřciá złotych na krařná wieczerzá *LudWieř* A3v; *RejWiz* 59v.

W połączniu z nazwą pokrewieřstwa [w tym: pani matka (10), pani małřonka (2)] (12): Kocha řie páni mátká kiedy więć knářlikow Náwiefřa v pánięciá/ nářzyie bryřyřkow. *RejWiz* 88v, 88, 90; Pierwey drugich pořági/ iuř będą gđřie w leřie/ Niřli pániá małřonkę do domu przyniefie *BielSat* D4 [*idem BielRozm* 30], C; *RejZwierc* 6v, 7, 7v, 31, 31v; *BielRozm* 15, 30.

W połączniu z nazwą stanu cywilnego (1): Wřzákře teř Pániam Wdowom mieyřce záchowamy/ Ieřli ie w tym řtáteczne/ rořtropne/ vřnamy. *BielSjem* 16.

Wyrażenia: »pani duřka« [*pouřale, řartobliwie o kobiecie*] (10): Teř gdy vwarzyřř bylicę z lebiodką w wodzie albo winie á tim řobie macię y dimiona będřie pani duřka naparřála *FalZioł* I 94a, I 57c; *RejWiz* 57v, 58, 59, 59v; Zá pierwřzych lat nořily nářze pánie duřki/ Páćierze Burřřzynowe/ nie Złote łáncuřřki. *BielSat* D2 [*idem BielRozm* 26], Cv; *BielRozm* 16, 26.

»niektore panie« (1): áćz wiem/ řeř mie iuř w.m. do niekthorych pań przieniořł [= *opłotkował*] *GórnDworz* X5.

Zestawienie: eufem. »pani duřka« = *kobieta lekkich obyczájów, prostytutka, kochanka; amica* *Mącz* (6): Lena, Gořpodini takowych páni duřzek kurwogořpodini. *Mącz* 188d, 178d, 188d, 482a; Ano tego gořpodarř zmamiony przyřpłaca. Mniema by ná gořciá piř/ áno gořć nań piie: Hoynie y bez řrářunku z pániá duřką řyie. *KlonWor* 59, 48.

Szereg: »pan ociec z pániá mátká« (1): Pan ociec s pániá mátká pátrząc řie kocháią. Tuřzá řobie zářewne iř s páná mlodego/ Coř iřcie w Krotkim cześie będřye ořobnego. *RejWiz* 90.

b. O osobie okreřlonej (214) : Item recognovit řřch pana pyřřarřa myeyřkiego malřonczie [...] kradla pyenyadze mamką vnyey, bądacz othwarřála kluczem theyze panyey *LibMal* 1551/163v, 1543/74, 1544/79v, 84, 1546/117, 1551/165v; *LudWieř* A3v [2 r.]; *RejKup* k5v; málo pořřuchaycie/ A tey

pániey co tu ftoi niecnoty doznaycie. Wczoráfmy wefzli ná chwilę do ogrodá fámí/ Ali páni s fraucymerem w tyż tropy zá námi KochZuz A4; BielKron 326v; GórnDworz N5v; GOfc nápifał ná murze/ że coś pániéy czinił/ Drugi/ źle wyczytawfzy/ iáko złęgo winił. KochFr 59, 9, 11, 29, 38, 44, 58; WSzákem ia to mowiá/ y tákem miec chciáá/ Aby z námi tá Páni w Rádzie nie fiedziáá BielSjem 30; chczyal thamze w kamienyczy odedacz posew k.j.m. kthorego przerzeczona pany przefz flugę przyącz niechcziała ZapKościer 1588/82v, 1588/82v.

W połączeniu z imieniem [w tym dodatkowo: z nazwą urzędu męża (3), z nazwą pokrewieństwa (1)] (11): ZapWar 1536 nr 2492 [2 r.]; WróbŻółtGlab A2; Item zeznal yfch wyarmark therafz przefli Cznrzow 2 Thachri í fkyepu od panyey kachny hakyem przefz okno wiczyagnall LibMal 1550/153; Minerwá znác iż fie z nią też pirwey widáá/ Bo iá pániá Dianá miánuiąc witaá. RejWiz 33; BielKron 320, 320v; RejPos 306v; yfz slachetni Pán Marczyn wáfzorfki Gruchala wydal przidaczi Páni zophy sinonowiczi [!] swoy tak staruchowyfzni jako soyczfitego ZapKościer 1584/50v, 1581/ 12, 1586/64.

W połączeniu z imieniem postaci alegorycznej (1): Bo niewiezf/ páni Rofofz/ co zá dziwy płodzi/ A iáko tu nędzny fwiát fwemi fozfki zwodzi. RejWiz 33v.

W połączeniu z nazwiskiem [w tym dodatkowo: z imieniem (14), z rzeczownikiem od nazwy urzędu męża (3), z nazwą miejscowości [z czego] (1), z nazwą innej pozycji społecznej (1)] (74): Iakom ya nyepobral osmynaczye wolow spluziczamy panyey nouodworskyey ZapWar 1514 nr 2173, 1514 nr 2172, nr 2174, 1528 nr 1456 [2 r.], nr 2456 [2 r.], 1530 nr 2423, 1533 nr 2516, 1535 nr 2445; Potim panyey Marufchi Wolfowey myefzczancze krakowskíey, [...] polieczil y roskazal dacz pultorafta zlotich pyenyády MetrKor 59/76, 57/116, 59/75v [3 r.], 76, 77, 77v, 274; Item wfokolnykach panyey Iafkolieczkyey wdowye schati byale pokradli LibMal 1547/131, 1543/69v, 72v, 74, 1544/83v, 84 (29); HistAlHUNG A2; WyprKr 127 [2 r.]; Páni Kochánowfka Sędzina Sędomirfka [...] tám będąc powiedziáá. GórnDworz Q4v, S4v; ZapKościer 1582/26v, 27, 1583/39, 1584/47, 52, 52v (10); iazem to on Hánus/ com fie wczorá v pániéy Frelichowey vpił? WerGośc 245; WisznTr 2, 6; PaprUp I3, Lv; ActReg 163 [2 r.]; KołakCath C4; SarnStat 1197; CiekPotr 30, 41.

W połączeniu z imieniem własnym pełniącym funkcję nazwiska lub części nazwiska [z czego; w tym: dodatkowo z imieniem (9)] (10): March¹Wiet Av; jako dziath moy nygdy [!] slachathny daczbog zadzierzal hymyenyé tho czosnowo tham gdzie thy panyey srynyey vydzenye czynyly sposvyv [!] ZapWar 1528 nr 2459; paniey Hedwidze z Kofocielcza, Kafztelancze Zarnowfkíey. [...] Andrzej Glaber z Kobylina flufzbę fwą wfkazuie. GlabGad Av; WróbŻółtGlab A2; KochZuz ktv; OrzQuin Y2; Nagrobek P. Annie z Przerębá Sárnowfkíéy. PudlFr 65; SkorWinsz kt, A2; ZbylPrzyg ktv.

W połączeniu z imieniem własnym utworzonym od imienia (i nazwiska) męża (7): Item zeznala yfch vteyze panyey Sebaftianowey [...] schaffranu wáfzel wpapyerzą wyála LibMal 1544/91v; myála wzaftawye thá kapiczá v maley dzyewky panyey Andriífnaowycziney LibMal 1551/164, 1544/91v, 1547/133; dal natym teftamenczye pyfzacz dlug pány páwłowy do ftefzyczye ZapKościer 1589/86, 1589/86 [2 r.].

W połączeniu ze sztucznie urobioną żeńską formą imienia „Jan” (odnosi się do kobiety udającej mężczyznę) (6): Gdy naprzod Kárdynali ná Pápieftwo obráli/ Pániá Ianowá niewiáfte/ ktora ofmym Ianem Papieżem byá wezwaná KrowObr 31v, 31v [2 r.], 32, 37v, Tt2v.

W połączeniu z rzeczownikiem od nazwy urzędu męża (16): Iakom ya nyesbyl [...] robothlyvy anna [!] Cmyotowny pany sadzyczovy szchosnowa *ZapWar* 1525 nr 2320, 1536 nr 2492; *FalZiol* II 19a; Iích v panyey podlítharófcziney poznanskyey fluzącz Bramow wloífkich 33 lokyeth, [...] ona vkradla *LibMal* 1547/133, 1543/69, 1547/133v [3 r.]; *KochFr* 122; *ActReg* 25, 26, 169 [2 r.]; *ZapKościér* 1588/82v; *SkorWinsz* A3; Ná śmierć Pániey Woiewodźiney Sędmiriskiey/ Zofiey ze Sprową Odrowążowny/ Kołtczyney SzarzRyt D.

~ W charakterystycznych połączeniach: pani podczaszyna, podstarościna (4), sędzicowa, starościna, wojewodzina (7). ~

W połączeniu z nazwą innej pozycji społecznej (3): *RejFig* Aa5; Iáko też y oná druga/ [rzecz] o pánnie/ kthora ieżdżálá/ s páníą fąliáda fwą/ poczćiwość iey wyrządźaiącz. *GórnDworz* O8; boPani Gospodini z roskazania gospodarskiego stała będąc przystawem. *ActReg* 101.

W połączeniu z nazwą pokrewieństwa [w tym dodatkowo: z imieniem (2), z nazwiskiem (2)] (17): *RejFig* Aa5; Pothym oćiec vmárł był/ á opuścżóná byłá iego páni sioftrá *HistRzym* 40; *RejZwierc* [78²]v; *SkarŻyw* 224 [2 r.]; *CzechEp* 427; yłz slachetny pán Iakup lypensky y spaną Malźzonką swoyą helłpyęta przedaly Mlyn na Swenleřza *ZapKościér* 1588/77, 1584/52 [2 r.], 1588/77, 77v, 80, 1589/85; *WisznTr* 6; *GrabowSet* A2v; *CiekPotr* 27; *RybWit* [A]v.

W połączeniu z nazwą stanu cywilnego [zawsze: pani wdowa] (11): *BielKom* G2v; Pani wdowa zostawa przy domu kády mieřzka y przy browarze, takze zewřzytkimi rolnemi przidadki [!]. *ZapKościér* 1580/6v, 1580/6v [3 r.], 7 [5 r.], 1581/12.

Wyrażenia: »pani duszka« [poufale, żartobliwie o kobiecie] (3): Sumnienie [imię żony kupca] ynaczey tuffy Pilnie tu naklada wřfy. [...] Alie day łam iedno puzkę Połtrałżęć ią páníą dufkę. *RejKup* m5v, g4v; *HistLan* E3.

»jedna, niejaka pani« [szyk 3:2] (4:1): niektore Clenoty łrzebrne nyeyaky pany Zambliczłkiey y yey dwyema czorkam pobrali *LibMal* 1543/69v, 1545/102, 1546/113, 1552/169; (nagł) Do iednéy páníey. (-) IEłli to prawdá/ że Czárt nikogo nie bierze/ Co częłto mówią owé naboźné páćierze: Wierzę iże ty nigdy iuż w piekle nie bęđźielz *PudłFr* 53.

»Jej M(ił)ość pani« [zawsze z nazwiskiem lub innym określeniem] (11): *LibMal* 1547/133; Ku yey Miłośći Pániey Elźbiecie s Szydłowca/ na Olikach y Nieświżu Kłyęźnie etc. *KochZuz ktv*; *BielKron* 320v; *OrzQuin* Y2; *KochFr* 122; *WisznTr* 2, 3; *KołakCath* C4; *SkorWinsz* A2, A3; Co iłz P. Bog [...] zdárzyć raczył/ żeś fię W.M. znowu [...] do máiętnośći fwey náwroćić/ y [...] Iey Mość Páníą Malźzonkę fwą klenot wielki w dwor fwoy oyczyłty łzcześliwie przyprawóđzić raczył *RybWit* [A]v.

»pani łaskawa« (1): Y ta łnadz pani łaskawa by prawdę znáč chciała Ićcie by o mey wiernoći toż łwiadcztwo dała *RejJóz* H4v.

»pani a pani« (1): Wielmozney paniey a paniey Annie Bohułzownie Tęczyńłkiey/ Staroćiney Lubelłkiey y Bełłkiey etc. Helena Florianowa fluzby łwe pokorne ofiaruie. *HistAlHUNG* A2.

»ślachetna pani« [zawsze z nazwiskiem i (lub) imieniem] (7): *March¹Wiet* Av; thegołz dnya the pyenądze potnořzla slachetna Pany czelźyczowa tamřze myelkayacza *ZapKościér* 1583/39, 1581/12, 1588/79, 81v, 1589/85; POBOZNEY A SZLACHETNEY PANIEY ROZEY WISZNIOWSKIEY/ [...] ZALOSNY SYN THOBIASZ WISZNIOVVSKI LZY LEIAC PISAL. *WisznTr* 6.

»uczciwa pani« [dotyczy nieszlachcianki] (1): Iłyżę ta vczywa [!] pány Zophya patenyna: dzykęuyę Bratonkowy swyemu [...] Ízvpelny Ízapłaty ZapKościer 1588/80.

»urodzona pani« (1): yakom ya spomocznykj swemy nyezabil robothnego Mykolaya korgala Cmiothka vrodzoney panyey ossuchowskiej ZapWar 1535 nr 2445.

»(jaśnie) wielmożna pani« [szyk 10:1] (11): [Wie]lmożney y fláchetney pányey Annye z Iaroflláwiá/ [...] Yeronym Wiyetor Ympreffor/ Służbę fwą pokorną ij vklonę powyáda. March¹ Wiet Av; GlabGad Av; ZapWar 1536 nr 2492; WróbŻółtGlab A2 [2 r.], A4; HistAlHUng A2; KołakCath C4; SkorWinsz kt, A2; ZbylPrzyg ktv.

»(dobrze) zacna pani« (2): GlabGad Av; Zacney á Pobożney Pániey Iey Mści Pániey Doroćie Kádłubkíey z Iedleńká. etc. Pániey á dobrodzieyce fwey/ T.W. flúzby życziłwe záleca. WisznTr 3.

Zestawienie: eufem. »pani duszka« = kobieta lekkich obyczajów, tu: o Wenus (1): Rzeklá Pállás/ nie mnić to onego iábłufzká Było dano/ wzyęłác ie oná páni dułzka/ Wenus chytra RejWiz 85v.

Przen (4) :

a) Lekceważco o Trójcy Św. (1) :

Wyrażenie: »pani duszka« (1): A o co fie iuż v nas w Polfzče nie kušili/ Aby Ízczyrą náukę Pánífką zádušili. Zową Íprofnym wymyšlem/ á fwowolną mową/ Iuż y Bogá w trzech Ítaniech pánią dułzką zową. RejZwierc 250.

b) Gmina chrześcijańska (3) : STárłzy/ Wybráney pániey/ y dźiatkam iey [Electae dominae et natis eius]/ ktore ia miłuię w prawdzie WuJNT 2.Ioann 1.

Wyrażenie: »pani niektora« [szyk 1:1] (2): We wtorym [liście św. Jan] pányą nyektorą/ w trzeciim Gáyá nyeyákyego ku miłóci Bożey y Ípołeczney/ [...] á wyftrzegányu złey náuki y grzechu pobudza KromRozm II e4v; WuJNT 815.

α. O władczyńi lub żonie władcy (13) :

W połączeniu z imieniem [w tym dodatkowo: z tytułem (6), z nazwiskiem (1)] (7): OpecŻywSandP ktv; Sigmunt zbozey Miłóczy Crol polfzky etc. Ołfwieczoney xieznye panyey Iaduidze Marcrabiney Braⁿdemburłzkíey [...] etc czorcze náłzzey myley LibLeg 8/132; SkarŻyw A2; KołakCath B4v; WysKaz)?(4v; SarnStat 179; SiebRozmyśl [A2].

W połączeniu z tytułem: królowa, księżna [pani + tytuł (3), tytuł + pani (2)] (5): wtárgnęli do zięmie fláchetney Pániey Xiężny Dobrzyńfkíey StryjKron 320; á Zupnik będzie powinien dárowác Królá Ítem czerwonych złotyeh: á pánią Królówą [dominam Reginam JanStat 41] pięćdziesiąt SarnStat 376, 26, 882, 1179.

Wyrażenia: »Jej Miłóć pani« (4): Do Iáśnie Wielmożney Kxiężny Iey M. Paniey Zophiey Mieleckíey/ Małżonki Kxiężciá Słuckiego Ianá Siemioná. KołakCath B4v; WysKaz)?(4v; Tedy Myto y Cło zięmfkié/ któré im ięft od Królówéy Iéy M. Pániéy Ciotki náłzéy do czáfu ná porátowánię dáné/ [...] miáftu temu Wárłzáwie/ [...] dáiemy SarnStat 1179, 26.

»najaśniejsza pani« (1): Náiáfnieyłzey Pániey á Pániey Annie Iágiełownie z łáski Bożey Krołowej Polfkíey/ Wielkíey Kłiężnie Litewfkíey/ Rułkíey SkarŻyw A2.

»pani a pani« (1): SkarŻyw A2 cf »najaśniejsza pani«.

c. Żartobliwie (54) :

α. O cechach ludzkich (28) : *OrzQuin* C2; Wotuiefz ná obronę/ y kto cię w tym gáni/ Chybá nie fyta chćiwosć/ oná fprofna Páni? *Prot* D; A gdychmy fie iuż o práwdzie námowili/ tu iuż mušimy ftałość do niey przyfłofować/ bo ty dwie pánie z iednego domu idą *RejZwierc* 85, 51, 56v, 69, 122v, 222v, 224, 249v; *PaprPan* E3; *PaprUp* A3v; *CzahTr* C4v, [D]v.

W połączeniu z rzeczownikiem [zawsze: pani + rzeczownik] (10): Bo káždy ná tym hándlu/ iuż fowito tráci/ Kto fie s ciotką páníą łżą/ práwie wiernie zbráci. *RejZwierc* 124; *OrzQuin* Cv, D4; Azafz mnimalfz áby pání pychá do tego vkroczenia żywotá też fie nie przyczyniáá? *RejZwierc* 157v; Ale dziš fzpetnie then *Pater patriae*/ Pániey priwacie kwoli oczy krije. *RejZwierc* 222v, 68v [3 r.], 126v, 229.

W połączeniu z nazwą pokrewieństwa (1): A namilfza fawola práwa pání mátká/ Tá złego przyrodzenia douczy oftátká. *RejWiz* 101.

Wyrażenia: »ślachtetna pani« (1): ále wierz mi iż y tá pání co ią zazdrofcią zowá nie pollednieyfza między nimi [niesprawiedliwością i pychą] [...]. Bo iefli co fnádniey ohydzić może człowieká/ tedy tá fláchetna pání. *RejZwierc* 56v.

»zacna pani« (2): Acż máło przed thym y o tey zacney pániey o pániey fzárey pyfze nieco fie wfpomináło *RejZwierc* 68v; *PaprPan* Ev.

β. O fortunie (15) : Fortuná pání tho iefł bárzo dziwna/ Swey woley pilna á cnocie fprzećiwna. *RejZwierc* 229v, B4v, 23 [2 r.], [121]v [2 r.], 122; Nie wiérz fortunie/ [...] Bo to niefłała pání z przyrodzenia *KochPieś* 35.

W połączeniu z rzeczownikiem [zawsze: pani + rzeczownik] (7): Bo iefli fobie wfpomniłz czáfy młodości fwoiey/ żeś zá tą páníą fortuną y zá iey dworem po wfzytki czáfy fwoie biegał *RejZwierc* 124, 23 [3 r.], 122 [2 r.], 127v.

γ. O śmierci (3) : Iż ná to nic nie myflą gdy tá pání kołá Machnie/ ná którą ftronę wnet ich dofycńiofą. *RejWiz* 84v.

Wyrażenia peryfr.: »pani z kosą« (2): Snádnie oná pání s kołá/ Spráwi że cie też poniofą. *RejZwierc* [238], 270.

[»wyschła pani«: [małżonka Ostroroga] Miała wnet potem synaczka drugiego, W którym oboje wielce się kochali [...]. Dwu lat nie doszło, swym ta wyschła pani Snem go ušpiła *RybWiersze* 13.]

δ. O roślinach i zwierzętach (5) :

W połączeniu z nazwą rośliny [zawsze: pani + nazwa] (3): Skądże pání kápuftá tákich praw nábyłá *RejWiz* 15; bo y rofołek bárzo fmaczny/ y lámá pání ćwikłá/ bo iuż będzie y bárzo fmaczna y bárzo nadobnie pachnęłá. *RejZwierc* 110v, 59.

W połączeniu z nazwą funkcji społecznej (1): Skoro mu [wilkowi] głod dokuczy bá wnet iáko głupi/ Y páníą mamkę [owcę] s fkory bárzo rad obłupi, *HistLan* F3v.

Wyrażenie: »pani duszka« (1): POfwedáli ná kurá/ iż wleciał ná grufzkę/ Widząc w polu biegiąc Liłzkę páníą dufzkę. *RejFig* Aa6.

ε. O innych (3) : Dziš niewiem Kurwáturá/ co z Infułą rádzą/ Bo ty pánie y z Bogiem/ fnádnie rády zwádzą. *RejZwierc* 60; Owa y tyš fye przed tą páníą [brodą] nie wyšiedział/ Wášie/ dobry móy druhu *KochBr* 152.

W połączeniu z rzeczownikiem (1): ábowiem gdybyś thákową wiárę miał/ mufiáláby táńfza być Pani Míza/ y ze wízytkimi Mízarzmi *KrowObr* 187v.

B. W bezpośrednim zwracaniu się do drugiej osoby [w V] (174) :

a. Do mniej więcej równej (50) : *HistAl* L7v; *BielKom* G3v; Więc Zuzánnę równie w tákie fłowá námawiáli, Nie lękey fie piękna páni *KochZuz* A3, A3; *RejZwierc* 137; (*nagł*) Chłop s kárczmarką. (–) Coż wždy páni ták figluiefz/ Dwie zá iednę przypifuiefz *RejZwierc* 235v; (*did*) Anyoł z grobu do Máriy. (–) Co to pánié zá rozmowy? *MWilkHist* Hv; *BielSjem* 28; [Poczęstuj się, pani gładka, A siádz podle mego boka. *DramStp* I 617].

W połączeniu z imieniem [zawsze: pani + imię] (3): (*did*) Gretá z Netą. (–) Dobry wieczor páni Neto *RejZwierc* 236; *MWilkHist* C2v; *BielSjem* 10.

W połączeniu z nazwiskiem [w tym: z imieniem i nazwiskiem (2); zawsze: pani + nazwisko] (3): Przeto miłóciwa gośpodze wielmożna páni Anno Woynicka/ prziyimi tego teraz ku czcy á flawy na potem twoyey/ Márchołtá *March¹Wiet* A2, Av [2 r.].

W połączeniu z nazwą stanu cywilnego (2): Wotuyże ty pirwey páni wdowo/ By fie s cnotą zgadzáo tve fłowo. (*did*) Wdowá álbo libertas. (–) Słuchay mię páńno ftałości/ Bádz tey poddána wolności/ Ktorą [...] *BielKom* Gv; *BielSjem* 17.

W nawiązaniu do: ty (3), wy (3): *OpecŻyw* 158v; *BielKom* Gv; Tibi pol ab isto hera cavendum intelligo, Ia tobie rádżę páni ábyś temu niedowierzála. *Mqcz* 188a; *RejZwierc* 235v; *MWilkHist* H4v; *GosłCast* 30.

Wyrażenia: »dobra pani« (1): Nieboy fię dobra Páni/ żyw fyn twoy *SkarŻyw* 546.

»pani łaskawa« [szyk 1:1] (2): Przedaycie nam źioł pachniących Y oleykow woniájących. [...] (–) A to wnet łáfkáwe pánie/ Ná wáźmości rofkazanie. *MWilkHist* C3, C2v.

»m(oj)a pani« [szyk 3:1] (4): Ná koniec rzecze ftańfza [*klasztorna*] do mátki: Páni moiá/ widżę ifz to dziecię Chryftus łáfką fwoią nápełnił *SkarŻyw* 224; (*did*) Mágdáléná do drugich Máriy. (–) Bá nuże/ me miłe pánie Będżiec to rychło świtanie. *MWilkHist* G4, C2v, H4v.

»miła pani« [szyk 11:3] (14): *BierEz* O2v; *OpecŻyw* 158v; *RejKup* d4v, g7v; Powiedzyála [*Dyjanie*] Minerwá/ widzifz miła páni/ Y iac też tu nie chodżę miedzy fiołkami *RejWiz* 33v; *HistRzym* 64v; *RejPos* 271v; *MWilkHist* C2v, G4, H4v, I3; (*did*) Wdowy mowią. (–) PRáwieście nam tráfiły w notę Pánié [!] miłe/ Przeydziecie táką spráwą fwe męże opile. *BielSjem* 18, 16, 17.

»miłościwa pani« [szyk 2:1] (3): *HistAlHUNG* A2; ziemiánká ftoiąc powiedziála: Więc my theż chociay drobnieyżemi perełkami miłóciwa páni/ ále przedfię w thenże wzor co y W.M. *RejZwierc* 59v; *KochMon* 26.

»wielmożna pani« (4): *March¹Wiet* Av [2 r.], A2; Wielkie ifcie y wáźne prziczyiny Wielmożna a Miłóciwa pani przywiodły mię ktemu/ abych tę hiftorią [...] W.M. przywłáfczyła *HistAlHUNG* A2.

Szereg: »panny, panie« (1): Zda fie nam miłe Pánny/ miłe Pánié Wdowy/ Abyfmy Rytter Zamek pośiádły gotowy. *BielSjem* 17.

Przen: Do gminy chrześcijańskiej [w nawiązaniu do: ty] (1) : A teraz profżę cię páni [*rogo te, domina*]/ [...] ábyfmy iedni drugie miłowáli. *WujNT* 2.Ioann 5.

α. Do członka rodziny (11) : Potym głósem rzekł żenie śwey/ Páni weźmi wody ciepłej *BierEz* D2, C4; *RejJóz* H6.

W połączeniu z nazwą pokrewieństwa [zawsze: pani matko] (5): *BielŻyw* 133; mamci yełfcze páni mátko nyeco polfeptác. *GliczKsiąż* E6; *RejFig* Aa6v; *SkarŻyw* 470; *SkarKaz* 420b.

W nawiązaniu do: wy (1): Y próżno mowifz: corko nie czyn tego/ gdy corká rzecz może: á wy páni mátko czemu to czynicie. *SkarKaz* 420b.

Wyrażenia: »ma łaskawa pani« (1): (*did*) Iozeph dziękuie matcze za [!] błogoflawieńftwo (–) Ieśliże czo pomnię baczyfz/ ma łázkawa pani Wfzytkoć fie to fńadz ftało/ za [!] twemi cznotami *RejJóz* A6.

»pani (ma) miła« (3): *BierEz* B4; *BielŻyw* 133; Tedy Cefarz obrociwfzy fie ku Cefárzowey rzekł iey: Páni ma miła przez wierność ktorąs mi powinna/ powiedz mi znalazli te⁸⁰ człowieká *HistRzym* 44v.

b. Do wyższej w hierarchii (91) : *RejJóz* H3v; Obeźrzy fie pod drzewem áno piękna páni/ Stoi zá nim [...]. Ołtráfzywfzy fie rzekł k niey/ wiem iż święta páni/ Podobno fie dziwuiefz co fwiát czyni z námi *RejWiz* 85, 85v; *GosłCast* 34, 43, 48, 51, 63 [3 r.].

W nawiązaniu do: ty (7), twój (1): *BierEz* B4v; *RejJóz* D [2 r.], E8, F2v; *RejWiz* 85; Boim fie o cię páni/ y ftrách nas zéymuie *GosłCast* 47, 23.

Wyrażenia: »pani m(oj)a łaskawa« [*szyk 1:1*] (2): *RejJóz* C6; thedy oná dziewká przyftápiwfzy do krolowey rzekłá iey: Páni ma łáfkáwa/ álboś czym rozgniewálá páná fwoiego? *HistRzym* 36.

»miła pani« [*w tym: moja (9)*] [*szyk 15:6*] (21): *BierEz* B4v, Ev; (*nagł*) Achiza panią karze [...] (–) Nie płeć otho miła pani *RejJóz* C8v, D, D2, D5, D5v, E2 (14); *RejWiz* 73v, 85, 90v, 95; Duchowni/ poimáli go/ y przywiedli p[rzed Helu/] ktora nád ten čás pánowálá ná Ieruzálem/ rzekli iey. Páni mił[a/ ten wiele lu]dźi zwiodł fwoimi Lofy *BielKron* 464.

»(moja) pani miłościwa« [*szyk 1:1*] (2): Rzekł Ráció/ prawdáć ieft miłościwa páni/ Iż byłá o tym wzminká [...]. Rzecze Venus/ wżák ia wiem [...] *RejWiz* 39v, 27v.

»m(oj)a, nasza pani« [*szyk 17:8*] (24:1): [*Józef do Zefiry*] A fńadz więczyey moia pani/ twey zwirzchnoći przyftoi Nie przydawać temu ftrachu/ kto fie tak y fám boi. *RejJóz* C6, C5v, C6v, F2v, H4v; *RejWiz* 27v, 85; [*Eufrazyja*] przybieżawfzy do ftałrzey [*klasztornej*] mowilá: Toś mię záráfowálá páni moiá *SkarŻyw* 227; *GórnTroas* 12; *GosłCast* 23, 36, 38, 44, 62. Cf »pani ma łaskawa«, »miła pani«, »pani miłościwa«.

»pani ślachtetna« (2): [*oszuści*] przyfzli do iedney ziemiánki ná wśi/ rzekli iey: Páni ślachtetna náwiedza cię Kryftus Z Apofthoły fwymi *BielKron* 420v [*idem*] *WerGośc* 218.

α. Do królowej (5) : pozdrowił ią mowiąc/ Bądź pozdrowioná krolowa Mácedońska/ nie fmiál iey rzec páni. *HistAl* A2v.

Wyrażenie: »pani miła« [*szyk 2:1*] (3): *BielKron* 458v, 464; Potym wízedł rycerz z żoną śwá ku krolewnie/ á oná [...] rzekłá: Przyiaćiele moi przeczełćie ták fmutni? Odpowiedzieli iey. Páni miła/ nie ieftelmy fmutni *HistRzym* 32v.

Przen [w połączeniu z rzeczownikiem] (1) :

Wyrażenie: »święta pani« (1): O święta Páni Czyrkwi/ krolá twego/ Proś/ niech gorczyćá ma łan z ciálá mego. *GrabowSet* O2.

β. *Do Panny Marii (przeważnie w inwokacjach modlitewnych) (33)* : Włpomóż nas Páni/ odpuść nam grzechy Páni/ odpuść grzechy nálze. *KrowObr* 158, 152 [2 r.], 152v.

W nawiązaniu do: ty (7): PatKaz III 117; Spowiedam fie tobie páni/ ze wżzego fercá me⁸⁰ *KrowObr* 152, 164, 164v; *GrabowSet O2; LatHar* 47, 487.

W połączeniach szeregowych (9): SkarŻyw 393; POzdrowiam cię/ o Krolowa niebiefka/ Mátko Boża wielebna/ Páni moja nadobrotliwíza/ Pánno Márya/ zmiłuy fię nádemną grzełznym. *LatHar* 47, 8, 37, 481, 484, 485, 487, 646.

Wyrażenia: »pani anjelska« [szyk 3:1] (4): Zdrowás oblubienico Boża Páni Anielfka/ fwiátłością twoią/ nápełniałz fwiát *KrowObr* 171v, 177, 217; *LatHar* 481.

»dobra pani« (1): Profimiy cię dobry Panie/ y dobra Pani/ kthofz nas poiedna s Synem gdy będzie nieprzyaścielem mátká/ Ktofz nas poiedna z mátką/ gdy fie Syn rozgniewa? *KrowObr* 164v.

»łaskawa pani« [szyk 3:1] (4): W miłofcij duffa moja iest fie rozpálila/ przeto panij łafkawá dáymi twégo łyna. *OpecŻyw* 18; *PatKaz I* 18; *KrowObr* 164v, 166v.

»pani moja, nasza« (2:2): Páni moiá Bogárodzico/ wiem iżem cię y Bogá mego Syná twego łkárádnie obráził *SkarŻyw* 172; O Páni nálzá/ pośrzednicżko nálzá/ orędownicżko nálzá/ rácz nas Synowi twemu zálećić *LatHar* 485, 47, 646.

»pani tego świata« [szyk 3:1] (4): Przełto ciebie profiemy Páni thego fwiátá/ bądź poćiefzenie wżelkiemu łmętnemu *KrowObr* 164, 176; *LatHar* 414, 484.

»(miła) święta pani« [szyk 1:1] (2): O miła fwięta páni toć nam tu wdzyęczne nowiny opowiedałz/ iżeś [...] doznała tego z Duchá fwiętego *RejPos* 305v; *LatHar* 487.

Szeregi: »panno i pani« (1): o panno y pany ty dwye dzyeuczky moye czyłte y mlode czyebye nálzladuyące ofyaruyą ty yułch bądź ych matką y opathrzczyelką *PatKaz III* 153v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»pani, zbawicielko« (1): Páni złutuyfie nád námi záginionemi zbáwićielko wyfluchay łkánie fercá moiego *KrowObr* 152v.

c. *W użyciach spoza normalnych kontaktów międzyludzkich (33)* :

α. *Autor do czytelniczki lub adresatki tekstu (18)* : SŁyżcie páni/ té fráżki/ co teraz czytaćie *KochFr* 44; Przez wątpienia łtáteczna wyżrzyłz to wnet páni/ Ze cię w tákowym łtroiu żaden nie pogáni. *ZbylPrzyg Bv, A3v.*

W nawiązaniu do: ty (3), twój (1), wy (1): SeklKat A4v; *WisznTr* 4; Ty naylepiey Cna Páni /co cię ćiefzy cżuiefz *SkorWinsz* A3, kt; *ZbylPrzyg ktv.*

Wyrażenia: »(moja) miła (namilsza) pani« (4): LudWieś B3v; (*nagł*) Do wżytkiey płći Niewieściey. (-) Nİe gniewayćiefz fię profzę moje miłe Pánie/ Ze ia te wálze łtroie w tych Xiążęcżkách gánię. *ZbylPrzyg* B4, B, B4v.

»pani miłofciwa« (1): Co zá nowe wefełe/ co za Triumf nowy? [...] W twoim domu ziáwił fię Páni Miłofciwa *SkorWinsz ktv.*

»wielmożna pani« (1): Wielmożna Páni płáczefz/ Malżonká łwoiego *KolakCath* B4v.

»zacna, cna pani« (7:1): *KochZuz kt; WisznTr* 3, 4; *SkorWinsz* A3; prołte rytmy moje Połylámći/ nie wątpię/ że im łálkę łwoię Okażefz/ zacna Páni *ZbylPrzyg ktv, ktv* [3 r.].

Wyrażenie: »panie duszki« (1): Ale y wy panie Dufzky/ Yuż też widzę v was kxiąłki. *SeklKat* A4v.

β. Autor do bohaterki tekstu (8) : PAni iáko nadobna/ ták téz y vczciwa/ Pátrząc ná twą wdzięczną twarz/ rymów mi przybywa. *KochFr* 9, 11; *KochPieś* 8.

W nawiązaniu do: *twoj* (3), *ty* (1): IMię twé/ páni/ które rad miánuię/ Naydziełz w mych rymiéch częłto nápiáné. *KochFr* 38; *KochFrag* 26; *SzarzRyt* D, Dv.

Wyrażenia: »moja pani« (1): Ia chcę podobác łye w mowie Náuczonyé białygłowie: Ty mię pochwal/ moiá páni/ Niedbam choć kto inłzy gáni. *KochPieś* 34.

»zacna pani« (1): IEśli iáko kto żywot wiodł śmierć pokázuie [...] Tedy świątobliwości twoiey nie potrzebá Zacna páni/ świádectwá cudownego z niebá. *SzarzRyt* D.

γ. Do Rzeczypospolitej (3) :

W nawiązaniu do: *ty* (1): *PaprUp* A3 cf »cna pani«.

Wyrażenia: »cna pani« (1): (*nagł*) Do flawnei Koroni Polkiei [...] (-) GDifz ci sie ynłz [*lege*: już] cna Pani otworzeli Wrota/ Dopułc niech wolno wnidzie do nas łwieta cnota *PaprUp* A3.

»moja pani« (1): (*nagł*) Prywat. [*do Rzeczypospolitej*] (-) PRawdác iest moiá páni/ iż wždy nie ták boli/ Gdy kto łwoie przypadki/ rozmyłła powoli. *RejZwierz* A5v.

»ślachatna pani« (1): Przeto flachatna Pani miei sie do niei [*cnoty*] pilnie Anawłzem ci sie łtzełcic bedzie nieomilnie. *PaprUp* A3v.

δ. Do fortuny [*w nawiązaniu do: ty*] (1) : (*nagł*) Ku Fortunie. (-) COM ci przewinił ty niebáczna Páni/ Ze mi bodziełz w bok ostryimi rogámi. *CzahTr* Bv.

ε. Do śmierci [*w połączeniu z rzeczownikiem*] (1) :

Wyrażenie: »pani miła« (1): A gdziełz iest páni miła śmierci oná moc twoiá? *RejZwierz* 178.

ζ. Do zwierzęcia (*w bajce i żartobliwym wierszu*) (2) :

W połączeniu z nazwą zwierzęcia (1): Lwicá iey odpowiedziáłá/ Páni liłzko by wiedziáłá: Rodziłz liły trzy álbo dwá/ Iac iednego ále wždy Lwá. *BierEz* K4v.

Wyrażenie: »dobra pani« (1): Pátrzc [!] s kątá áliści oná [*świnia*] dybye ná nie [*gówno*]. A gdy porwie łkorupkę/ prawdá dobra páni/ Dáleko było lepiej zgodá miełzkác z námi. *RejFig* Bb.

*** Bez wystarczającego kontekstu (6) : *JanNKar* E3v, E4, G3; Piłzą téz niektóři tē panie *hę dominę*, abo ty panie *JanNKarKoch* G3, E3v, G3.

Synonimy: **1.a.** *krolowa, księżna*; **b.** *gospodyni*; **c.** *dziedziczka*; **d.** *dworka*; **g.** *gospodyni*; **3.** *kasztelanka, kasztelanowa*; **5.** *małżonka, niewiasta, żona, żonka*; **6.** *biała głowa, mężatka, mężyca, niewiasta*; **7.** *bogini*.